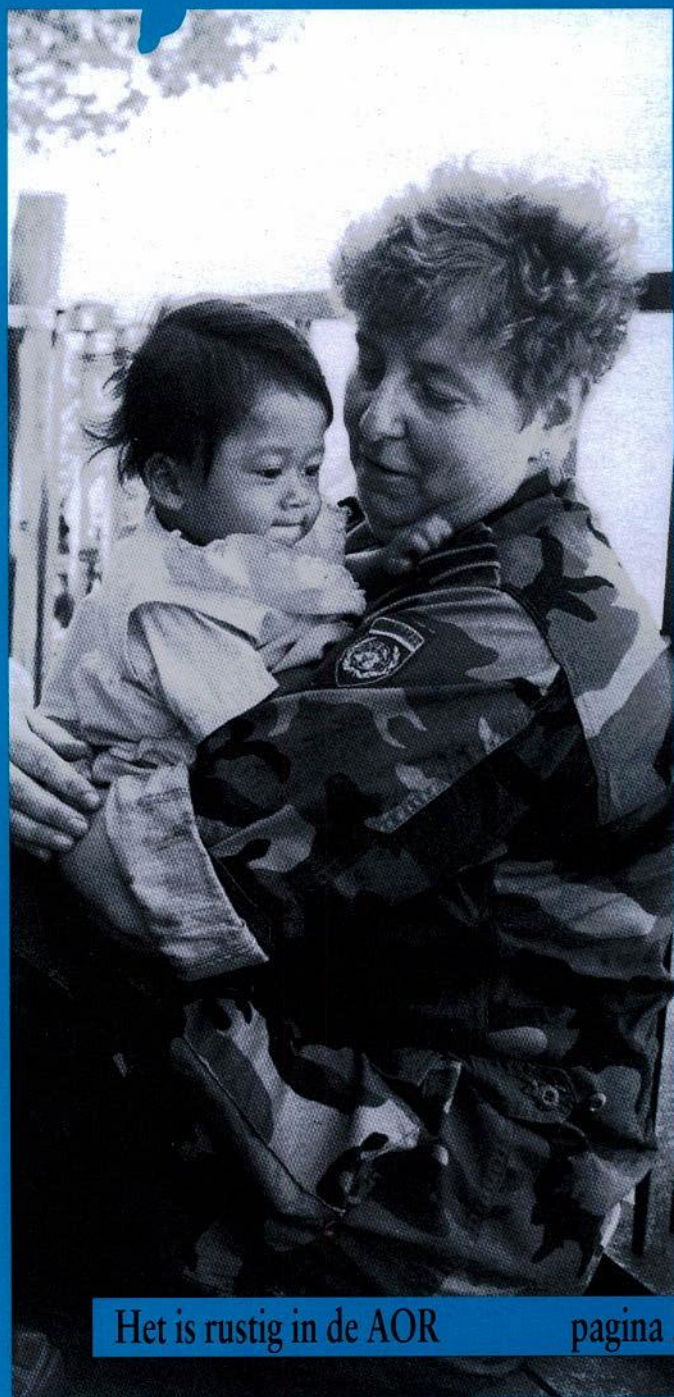

EGO

Het is rustig in de AOR pagina 3

De vertrutting van de oorlog pagina 12

Verder leven pagina 18

nr. 5, mei 1997, 36e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te storten op postbankrekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer,
 Bart Hetebrij, Joan Merens,
 Joost M. v. Langen,
 Irma Ouwehand-Jacobs,
 Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam,
 Gerard van Erkelens, Martin
 Groenewold, Pieter de Jager,
 Tom Janssen, Stef Kessels,
 Willy Lohmann, René Nauta,
 Leonore van Opzeeland,
 Cor Out, Theo Paymans,
 Rien Robijns, Karel Roskam,
 Hans Schonk, Frank Spoelstra,
 Jan Stoof, Wessel Visser,
 Leon Wecke, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Irma Ouwehand-Jacobs
 Redactiesecretariaat:

Fred Wilkens

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 030-6920906.
 Bijdragen in EGO verschijnen op
 persoonlijke titel en vertegenwoordigen
 niet noodzakelijkerwijs de visie
 van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is
 alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Meimaand	2
Het is rustig in de AOR	3
Collignon	7
Jazz: Keith Jarrett	8
De Wachter	10
Gea op de kazerne	11
Verrutting van de Oorlog	12
Gedicht Judith Herzberg	14
Judith Herzberg	16
Verder leven	18
Films	22
In het Vizier	24
Boeken	25
Raadsliden	27
Poster Willy Lohman	28

LESSONS LEARNED

Lessons learned.

Uitzendingen, we raken al aardig gewend aan dat fenomeen.

Mensen gaan een half jaar weg en komen (als alles goed gaat) ook weer heelhuids terug.

Mensen hebben heel verschillende ervaringen. Heel verschillende belevingen bij uitzendingen. En dan gaat het niet alleen over de daadwerkelijke tijd dat men weg is geweest, maar ook over de periode eraan voorafgaand en vaak ook nog een hele periode erna.

Ook binnen de raadsliden groep is dat zo.

Dit heeft niet alleen met de betrokken raadsman of vrouw te maken, maar ook met de club waarmee men uitgezonden wordt, de omstandigheden waarin men moet werken, met de randvoorwaarden en de know how binnen de defensie-organisatie.

Een ieder die uitgezonden wordt is voor een deel zelf verantwoordelijk voor zijn of haar wel en wee, maar is ook een heel groot deel afhankelijk van die defensie organisatie.....

De organisatie doet wat ze kan om alles zo goed mogelijk te laten verlopen. Soms loopt alles gesmeerd en dat is prachtig. Soms lijkt het goed te lopen, maar blijken de problemen achteraf. Dat is vervelend.

Soms loopt het helemaal fout, en dan is het een regelrechte ramp.

Lessons learned, is het begrip waarmee defensie werkt om zoveel mogelijk te leren uit ervaringen: positieve dan wel negatieve.... een goed streven. Het is immers gericht op het nog beter, nog doeltreffender en nog veiliger te laten verlopen van de taak.

Zodat mensen optimaal kunnen functioneren, en zeker ook veilig terug kunnen komen.

Helaas is het zo, dat sommige lessen alleen maar achteraf te leren zijn..... omdat vooraf geen, of onvoldoende kennis en ervaring aanwezig is. Omdat men gewoon moet gokken, dan wel gaat blindvaren op de lessen van een ander.

Als het dan fout gaat, gaat het vaak ernstig fout. Ergens begint iemand fouten te verdoezelen, mensen proberen onder verantwoordelijkheden uit te komen, proberen "de schuld" op een ander te schuiven.

Gelukkig is het ook zo, dat in een dergelijke situatie "ineens" mensen wel verantwoording gaan nemen. Soms zelfs dwars tegen de defensie organisatie in. Die dan voorbij gaan aan de regelgeving, voorbij gaan aan de neiging om alles aan de buitenkant mooier te laten lijken dan het in wezen is.

Soms zijn die mensen er. Ook binnen de defensie organisatie. En dan leren we de lessen die ook geleerd moeten worden: dat niet alles bij voorbaat te voorzien, te plannen, te reglementeren is....dat er van fouten geleerd kan en moet worden EN dat het beter is de slachtoffers van dat onvoorziene, onvoorspelbare te helpen inplaats van ze proberen monddood te maken.

In het volgende nummer van Ego besteden we aandacht aan die mensen die wel de verantwoording namen, die de slachtoffers gingen helpen. Het is mede dank zij deze mensen, dat beschaamd vertrouwen in de organisatie en in mensen weer hersteld kan worden.

de redactie

HET IS RUSTIG IN DE AOR

Area of responsibility

Hans van der Louw, 38 jaar jong, succesvol militair, Luitenant Kolonel der Fusiliers G.F.P.T., commandant van 17 NL MECHBAT in de periode van juni-dec.1996.

Energiek, zelfbewust, een wilskrachtige uitstraling, kortom een leidinggevende die weet wat hij wil en zowel bewondering als afgunst oproept. Veiligheid, professioneel optreden en respect, zijn de zwaartepunten in zijn stijl van leidinggeven.

Hij heeft er geen twijfel over laten bestaan dat hij de leiding heeft over dit bataljon waar nog GFPI aan toegevoegd dient te worden: Garde Fusiliers Prinses Irene. Hij is daar trots op, ook daarover bestaat geen twijfel. Hans hecht aan traditie, en de oudstrijders zijn hem dierbaar.

Mede door zijn toedoen heeft de **generaal bd.** Hemmes aan alle militairen die met dit bataljon zijn meegegaan het erekoord uitgereikt. Aan het begin van de uitzending, niet erna. Hij was ervan overtuigd, dat de militairen het koord waardig zouden zijn, en zouden handelen in de geest van de oudstrijders.

Bovendien zei hij in zijn toespraak, is het een goede zaak deze koorden uit te reiken, nu wij-oudstrijders- nog in leven zijn. Aan militairen, die net als wij toen, een bijdrage gaan leveren aan de vrede in Europa. Ook al zijn de omstandigheden waaronder u gaat werken niet te vergelijken met die in onze tijd.

In Bosnie waren de militairen van 17 NL Mechbat.GFPI duidelijk te herkennen door deze koorden. Of het dragen ervan in de praktijk van de dagelijkse bezigheden ook altijd zo praktisch was.

In Sisava: hotel Babanovac (ooit een aantrekkelijk wintersporthotel) staat de deur van zijn werkkamer open, als ik nog wat nahoogend van het nemen van

moeten blijven zetten om ongelukken te voorkomen. Ik zie het als mijn verantwoordelijkheid om daarop toe te zien, om al mijn mensen weer heelhuids thuis te krijgen. Tot nu toe is het goed gegaan en dat moeten we zo houden. En dan kan ik met tevredenheid op deze uitzending terugkijken.

Door deze woorden ben ik weer even terug aan het begin van de uitzending en hoor ik hem op de thuisfrontdag diezelfde belofte doen: *Ik zal er persoonlijk op toezien dat iedereen heelhuids terugkomt.*

Een uitspraak die nogal wat stof deed opwaaien in de wandelgangen, want, maak een dergelijke uitspraak maar eens waar.

Hans van der Louw heeft zijn mensen voor en tijdens de uitzending tot vervelens toe gewezen op hun verantwoordelijkheid, op de juiste werkhouding.

**veiligheid, professioneel optreden,
respect afdwingen**

een aantal trappen en lange gangen, aan kom lopen. Het einde van de uitzending is in zicht en op mijn vraag of hij tevreden is met het resultaat tot nu toe krijg ik een-voor Hans van der Louw- karakteristiek antwoord: *Er is nog geen reden tot tevredenheid. Juist nu, die laatste paar weken, zullen we de puntjes op de i*

vruchten afgeworpen. Correct gekleed gaan, vakmanschap tonen onder alle omstandigheden, zowel op de basis, als buiten de poort. Ik denk dat die houding respect heeft afgedwongen bij de bevolking.

Je vraagt mij naar mijn uitgangspunten, niet alleen als commandant maar ook als mens. Voor mij zijn respect hebben voor- en verbondenheid voelen met de mensen in Bosnië belangrijk en dat geldt ook voor de mensen waarmee ik werk, de militairen. Ik heb gezien, dat door onze inzet hier, i.s.m. alle andere militairen die hier aanwezig zijn de mensen weer gaan geloven in een toekomst, het vertrouwen in een vreedzame oplossing is toegenomen, mensen durven soms weer terug te keren naar hun huizen. Het evenwicht is er nog lang niet, en er is nog veel werk te doen, maar met onze hulp hoop ik dat het lukt. De toekomst? Ik ben iemand die geboeid blijft kijken, naar wat die zoal brengt.

Raadvrouw Marijke van der Stigchel.

Tijdens de appels, vergaderingen en overlegsituaties bleef hij zijn boodschap herhalen: *We hebben geen haast, we dienen ons als militairen altijd en overal professioneel te gedragen!*

Dit alles heeft er zeker toe bijgedragen, dat mensen zich van hun verantwoordelijkheid bewust waren en bleven, dat ze ook inderdaad heelhuids zijn teruggekomen.

Maar geluk speelde ook mee, zonder geluk vaart niemand wel, en we hebben tijdens deze uitzending veel geluk gehad. Ook Hans.

Hoe hij ertoe gekomen is om voor een militaire loopbaan te kiezen, levert een wat nadenkende glimlach op. *Ja, hoe kwam ik daartoe? Ooit had het ernaar uitgezien dat het een maatschappelijke carrière zou worden, maar het liep anders. Toeval, samenloop van omstandigheden? Belangrijk is dat ik in staat gesteld wordt om iets van waarde aan een organisatie toe te voegen. Mij daarvoor in te kunnen zetten en mijn kwaliteiten te gebruiken. En een leidinggevende functie is uitermate geschikt om aan zo'n ideaal inhoud te kunnen geven.*

Zoals zoveel leidinggevendenden, kijkt hij met plezier en wat weemoed terug naar de tijd dat hij met dienstplichtigen kon werken. Maar, de krijgsmacht nieuwe stijl heeft ook zijn aantrekkelijke kanten. *Bevelslijnen kunnen kort gehouden worden, iedereen weet waaraan hij zich te houden heeft. Als alle militairen handelen in de geest van de commandant in zijn geest eruit moet zien, dan kan dat alleen maar tot een beter produkt leiden. Iedereen waar hij ook zit in de hiërarchie krijgt een grote verantwoordelijkheid voor zijn of haar taak, binnen de gestelde grenzen. Ik heb alle vertrouwen in de BBT'ers, de inzet en het vakman-*

schap van deze mannen en vrouwen. Het vakmanschap en de professionele uitstraling zal daardoor toenemen en daarmee de overtuigingskracht. In mijn visie het belangrijkste wapen van de krijgsmacht nieuwe stijl: overtuigen door professionele uitstraling. Die houding heb ik ook van mijn mensen geest tijdens de uitzending en het heeft zijn

"ER ZIJN NOG ZO VERDOMD WEINIG ÉCHTE MILITAIREN TEGENWOORDIG, DAT MAAKT ME WEL EENS BANG."

DE VELE GEZICHTEN VAN EEN UITZENDING

Een gezichtje om nooit te vergeten is dat van Ante. Een jongetje van een jaar of vier, dat overleeft in een verwoeste wijk van Novi Trafnik.

Zelfs de juffrouw van de klas weet niet hoe hij overleeft, want Ante zegt niets.

Iedere morgen staat hij op de stoep van het schooltje, dat door hulporganisaties en de hand en spandiensten van IFOR militairen van het A team weer gebruiksklaar is gemaakt.

Bij de feestelijke opening zie ik Ante. Zwijgend temidden van een groep kinderen. *Ante spreekt nooit zegt de juf Hij is er gewoon en gaat zijn gang* Als het dagprogramma er weer op zit zit en de kinderen worden opgehaald, dan ver-

trekt Ante alleen. Misschien woont hij ergens in een kelder onder een verwoest flatgebouw, met een broertje of zusje. De juffrouw maakt zich niet bezorgd, over Ante. Hij ziet er goed uit, zijn kleren zijn schoon, dus iemand zal wel voor hem zorgen. Vandaag of morgen zal hij ook wel gaan praten denkt de juf. Ze heeft de afgelopen jaren zoveel kinderen als Ante gekend. Zwijgend, met vroeg-wijze maar levendige ogen. *Hij wordt professor zegt ze lachend tegen Ante, je denkt zoveel.* En Ante kijkt zwijgend in de lens van mijn camera.

OORLOGSSCHOOL

School, dat is als je door de loopgraven naar de klas moet rennen
School, dat is als er houten planken voor de ramen worden geplaatst zodat de granaatscherven het lokaal niet in kunnen komen.

School, dat is als onze leraar ons zegt dat we plat op de grond moeten gaan liggen en we ons bibberend afvragen of er een 60-82- of 120 mm granaat valt.

School, dat is als UNPROFOR ons kleurpotloden en chocolade geeft
School, dat is als er inplaats van de schoolbel de sirenes klinken: einde van het alarm.

De lerares van de dochters van Domagoj, tolk op het A-team, schieft gedichtjes over de ervaringen van de kinderen op school in oorlogstijd.

Vorig jaar zijn die gedichtjes gebundeld en uitgegeven. Domagoj vertelde mij daarover, en op mijn verzoek heeft hij er een vertaald, zodat ik het kon voorlezen in de rotatiedienst, die aal Jan, dominee Ben en raadsvrouw Marijke gedrieën verzorgde voor alle teams. Een dienst, waarin de gevoelens tijdens de uitzending centraal stonden.

Een uitzending waarover in de wandelgangen wel werd gezegd: "Het gaat helemaal nergens over".

THUISKOMST

Oh, waar ben ik aan begonnen?

Waarom hebben ze dit nu weer verzonnen?

God, wat was ik blij en dacht:

Ik kom eerder thuis

dan verwacht

Al die vergaderingen

over personeel

al die beloften en weten

nog niet veel

al die hoge heren, die

zeggen dat ze moeten

beslissen

maar ondertussen zitten

jij en ik in het ongewisse

wordt het 17 december

of 4 februari

wie kan mij vertellen wanneer

ik jou weer zie?

Hopelijk valt hierover snel

een lot

want hier gaan wij beiden

aan kapot

Als laatste voor de heren van

het personeel een vraag

laat ons niet in het ongewisse

en geef antwoord

het liefst vandaag.

EEN WANHOPIGE.

ROTATIEDIENST

De samenwerking van de drie GVers tijdens de uitzending was van een dusdanige kwaliteit dat de rotatiedienst gedrieën is gedaan. Een vijftal diensten op vijf locaties. Een dienst over de gevoelens die een rol spelen tijdens een uitzending een waar Jan, Ben en ik vanuit de eigen achtergrond inhoud aan hebben gegeven en tot een geheel hebben laten samensmelten.

Het verhaal dat ik vertelde over de twee kikkers die in een pot met room terecht kwamen en reddeloos verloren lijken had als boodschap: niet opgeven maar volhouden.

Uiteindelijk wordt die moeite beloond.

De link naar de uitzichtloosheid van de vredesmissie in Bosnie was makkelijk te leggen evenals de kracht die het zal vragen om vol te houden.

Uit het gedicht over wat de school in oorlogstijd voor kinderen betekent konden de toehoorders in de dienst de hoop horen doorklinken op betere vreedstijden. Een vrede die mede door hun inspanning en afzien van zes maanden prive leven mogelijk kan worden gemaakt. Een uitzending die degelijk ergens over gaat.

Uiteindelijk hebben kinderen recht op een veilige geweldloze toekomst.

SREDNJA GLAZBENA ŠKOLA
NOVI TRAVNIK

POZIVNICA

za IFOR - 5 OSOBA

Pozivate se da svojom nazočnošću uneličate
otvoraanje Srednje glazbene škole

u Novom Travniku u subotu 19.10.1996. u 19 sati

UITNODIGING

Op 14 oktober ontving het A team van 17 (NL) Mechbat GFPI een uitnodiging van de hogere muziekschool in Novi Travnik. De school zou een concert verzorgen ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de vliegcrash in Eindhoven. De muziekschool heeft twee ruimtes in het schoolgebouw. Dit is de school die door militairen van het A team is opgeknapt.

De directrice van de school vertelt ons trots over de wederopbouw en het groeiende aantal leerlingen en belooft een speciaal concert te organiseren ter nagedachtenis aan de muzikanten van de Militaire Kapel, die in het voorjaar een concert hebben gegeven in Novi Travnik. Het ongeluk met de Hercules heeft ook haar diep getroffen en zij zou het zeer op prijs stellen als IFOR militairen van het A team aanwezig willen zijn bij deze speciale uitvoering van de leerlingen van de muziekschool. We hebben gehoor gegeven aan deze uitnodiging en de directrice de tekst van het gedicht dat Frits van de Kolk in Nederland tijdens de herdenkingsdienst heeft voorgelezen in het Servo-Kroatisch vertaald aangeboden. Ze heeft het gedicht ingelijst aan de muur in de muziekschool opgehangen. Ze was er zeer van onder de indruk.

ST. IVO FEEST

Zoals de uitnodiging al aangeeft, is er voor het eerst na vier jaar weer de mogelijkheid om naar deze bedevaartplaats te komen. Men verwachtte ongeveer tien-

duizend mensen. Zowel van de kant van de commandant als van de GVer was er geen bezwaar om gehoor te geven aan deze uitnodiging.

Voor onze veiligheid, maar ook die van de mensen die naar Podmilacje komen, wordt op militaire wijze zorg gedragen.

De festiviteiten vinden plaats in de

open lucht, op het terrein waar het kerkje heeft gestaan, dat met de grond gelijk is gemaakt. Op een geïmproviseerd podium, waar wij met de tolk plaats mogen nemen naast de andere genodigden een franciscaner monniken. Na de mis was er tijd om met de monniken in een VIP tent te praten en te eten. Met Fra Pero uit Jajce is een vriendschappelijke band gebleven.

Volgens de tellingen zijn er zo'n vierduizend mensen naar Podmilacje gekomen om de feestelijkheden bij te wonen. Voor mij een indrukwekkend schouwspel, dat gelukkig ongestoord heeft kunnen verlopen, ondanks de spanningen op politiek niveau.

To gentlemen
OFFICERS AND SOLDIERS
OF IFOR
JAJCE

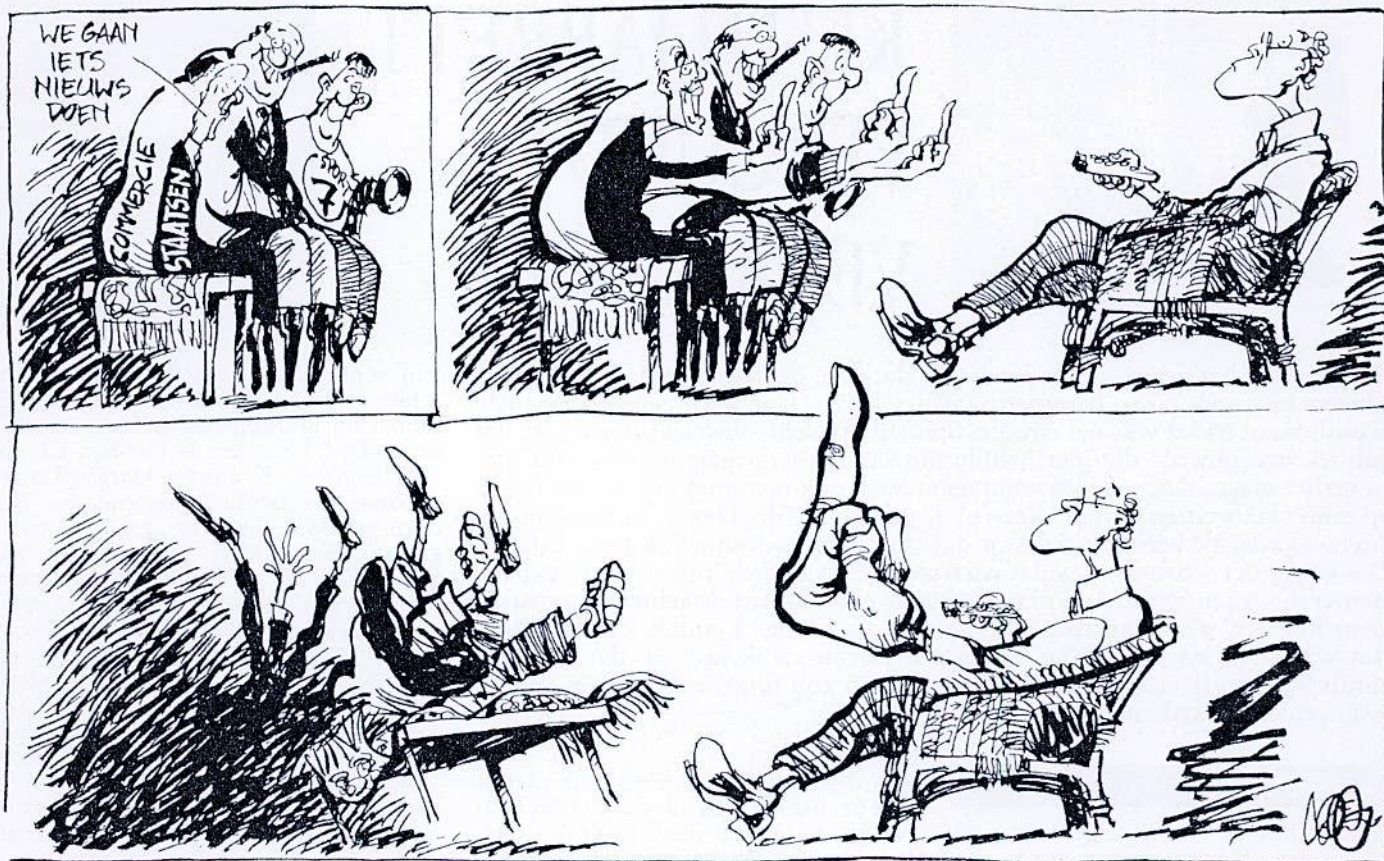
Gentlemen!

People of God that came back in the area of Jajce, together with lot of pilgrims from all Bosnia and Herzegovina, celebrate on the special way festivity of St. Ivan Baptist on 24th of June.
You would make us happy if peacemaker representatives (because you are not here to make war but to help us make peace), I repeat peacemakers, would come on this festivity in Podmilacje which will start at 11 o'clock, being leaded by his eminency cardinal Puljic.
You do not have to worry about protocol. We, all together, show gratefulness to God and all peacemakers that help the work of the Son of the God to come true: Peace between God and people and peace between people. Everething will be simple and in the spirit of our creator St. Franjo who had loved from here to eternety.
Gentlemen, to understand better words of this letter, one short message said by preach in Fojnica 1993 after two padres were killed in monastery, can help you, and let me tell you those words written in Saint Letter of prophet Izaia:
Let us pray!

I greet you with greeting of St. Franjo
PEACE AND GOOD!

Podmilacje, 10th June 1996

Fra Pero Jurisic, pope

POLITIEKE PRENTEN VAN JOS COLLIGNON GEBUNDELD

26 april 1996

Ik ga naar bed met Peter van Straaten in Het Parool en sta op met Jos Collignon in de Volkskrant. Een boekje als dit moet elk jaar verschijnen zodat we elkaar over tien jaar kunnen vragen: Heb jij editie 2006 van JC. al? Aldus Paul de Leeuw op de achterkant van de eerder dit jaar verschenen bundel: Hou Jansma in de lucht - een jaar Collignon in de Volkskrant.

Van de drie maal per week in dit dagblad afgedrukte prenten werden er uit het jaar 1996 maar liefst 106 voor dit boek geselecteerd. In het voorwoord van Ben Havermans is een leuk vraaggesprek met de tekenaar verwerkt. Daarin vertelt Collignon, zoon van een vakbondsman en oud student internationaal recht, onder meer: *Weet je hoe het ongeveer werkt? Ik ben rechtsbuiten, zeg maar. Met veel moeite passeer ik twee, drie mensen op het veld om met de bal bij de doellijn te geraken. Vervolgens geef ik de bal door aan de lezer. En ook al ben je de slechtste voetballer ter wereld: JIJ maakt het doelpunt. En de lezer is dolblij dat hij dat doelpunt gemaakt heeft.*

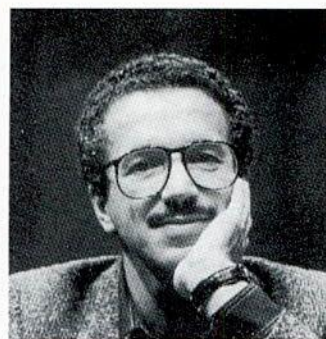
Over tekeningen moet je eigenlijk niet schrijven, oftewel praatjes vullen geen gaatjes, plaatjes des te meer. Vooral die satyrische van Collignon: om je rot te lachen zo raak vaak. Kijk zelf maar! Jos Collignon: Hou Jansma in de lucht!. Uitgeverij de Harmonie, Amsterdam. 1997. 112 blz. F24,90.

Frank Spoelstra.

KEITH JARRETT, VERGUISD EN VERAFGOOD!

Het was aan het begin van de jaren '70, dat ik in de Rotterdamse Doelen een concert bijwoonde van trompettist Miles Davis. Het werd een memorabele avond, want Miles was net overgeschakeld op elektronische jazzrock en het publiek accepteerde die ingrijpende muzikale koerswijziging absoluut niet en verliet massaal de zaal. Ik vond de muziek ook niet mooi, maar bleef toch op mijn plaats zitten omdat alleen al de persoon Miles Davis mij bovenmatig interesseerde. Ik herinner me van dat optreden voornamelijk twee dingen. Ten eerste het wow-wow pedal waarmee Davis de hele tijd stond te experimenteren en ten tweede de pianist die als een kakkerlak achter zijn instrument heen en weer danste en de meest waanzinnige klanken produceerde. Dat was mijn kennismaking met Keith Jarrett en ik kon op dat moment natuurlijk niet bevroeden dat deze jongeman zou uitgroeien tot één van de belangrijkste muzikanten van onze tijd!

WONDERKIND

Keith Jarrett werd geboren in Allentown, Pennsylvanië, op 8 mei 1945. Zijn moeder was van Hongaarse afkomst en had tevens zigeunerbloed in de aderen, hetgeen het enigszins exotische uiterlijk van Jarrett verklaart. De enorme muzikale aanleg van de jonge Keith werd al snel herkend en moeder Irma die zelf een goede zangeres was, zorgde voor een goede piano en een lerares. Keith kreeg uiteraard klassiek pianoles en maakte razendsnel vorderingen. Op z'n derde schreef hij al een kleine compositie en hij was nog maar vijf toen hij in de beroemde Paul Whiteman show optrad. Zijn eerste grote recital gaf Keith op 12 april 1953 met werken van o.a. Mozart, Brahms en Bach, terwijl ook een aantal eigen composities op het programma stond. Hij was toen zeven jaar oud. In die tijd had hij les van Natalie Guyer die hem zeer goed aanvoelde en Keith zou dan ook altijd met haar in contact blijven staan. Het zag er dus allemaal erg rooskleurig uit voor het jonge talent temeer daar hij bij een intelligentietest over het IQ van een genie bleek te beschikken!

JAZZ LES

Aan al deze voorspoed kwam tamelijk abrupt een einde toen het huwelijk van zijn ouders stuk liep. Zijn vader verliet het huis en mocht de kinderen praktisch niet meer zien. Keith werd verder door zijn moeder opgevoed en er brak een tijd van grote, vooral financiële, problemen aan. Toen Keith vijftien was, stopten de pianolessen en op een merk-

waardige manier voelde de jonge pianist zich bevrijd van een juk dat daarvoor eigenlijk nooit op hem gedrukt had. Jarrett ging zich bezig houden met de meer populaire muziek en kwam via een lokale bandleider in aanraking met de jazz. Hij bezocht diverse jazzclinics waar hij kennis maakte met vooraanstaande musici en mocht al gauw het genoegen smaken dat één van zijn arrangementen werd uitgevoerd door de North Texas State Band. In het gebied rondom Allentown was Fred Waring de belangrijkste organisator. Via hem kreeg Keith zijn eerste jazzschnabbel in de Deer Head Inn en mocht hij tevens op tournee met Fred Waring's Pennsylvanians. Tijdens deze reizen kreeg hij de gelegenheid concerten te bezoeken van onder meer Dave Brubeck en Bill Evans. Met name de laatste maakte op hem grote indruk en zou hem lange tijd in niet geringe mate beïnvloeden. Intussen was het al tot wat meer mensen in de jazzscene doorgedrongen dat in het provinciale Allentown een geweldig talent rijpte en zo kon het gebeuren dat Keith van zowel de Stan Kentonclinics als van het fameuze jazzblad Down Beat een beurs kreeg aangeboden voor de Berklee School of Music in Boston. We schrijven dan het jaar 1963. Berklee was voor Jarrett een grote deceptie. Hij verveelde zich kapot tijdens de lessen en liet dat ook overduidelijk merken. Hij vormde een trio met twee muzikanten die van Berklee waren verwijderd en het duurde niet lang of Keith ging dezelfde weg.

JAZZ WERK

Hij was nu helemaal op zichzelf aangevoelen en liet zich bij een theaterbureau inschrijven. Hij kreeg echter wel te horen dat hij normaal moest spelen en die "rare" akkoorden moest weglaten. Boston was namelijk muzikaal gespro-

ken een erg conservatieve stad. Keith schikte zich een tijdje in zijn lot ook al omdat hij intussen een meisje had ontmoet dat hij nog kende van zijn school in Allentown. Ze heette Margot Erney en studeerde aan de kunstacademie. De twee geliefden lieten er geen gras over groeien en trouwden in de zomer van 1964. Aan het eind van datzelfde jaar kreeg Jarrett opeens genoeg van Boston en de cocktailmuziek en trok naar New York. Daar braken barre tijden aan voor Keith en Margot. Ze hadden uiteraard weinig geld en konden zich slechts een paar kamers in een smerige achterbuurt veroorloven. Keith probeerde voortdurend aan jam sessions deel te nemen om zo de aandacht op zich te vestigen, maar de lokale musici zaten echt niet op hem te wachten en hij kwam niet aan de bak. Na maanden van bittere armoede keerde plotseling het tij. Keith ontmoette in een club een tenorist die hij nog kende van Berklee en laat deze saxofonist nu toevallig een pianist nodig hebben. Jarrett voegde zich bij de groep en kon zich eindelijk eens manifesteren. Op een avond bevond zich onder de toehoorders de leider van de Jazz Messengers, drummer Art Blakey. Deze was bezig een nieuwe groep te formeren en was zo onder de indruk van Jarrett's spel dat hij hem vroeg voor zijn nieuwe band. Keith was natuurlijk dolblij en begon vol enthousiasme aan zijn job. Maar ondanks het feit dat hij met de Jazz Messengers zijn eerste plaat mocht maken, kreeg Jarrett al gauw genoeg van de mensonterende omstandigheden waaronder de groep moest werken. Ellenlange reizen in een gammele auto, beroerde hotels en een slechte betaling eisten hun tol. Na vier maanden besloot Keith de groep te verlaten, maar hij had intussen wel naam gemaakt. Drummer Jack DeJohnette introduceerde hem bij tenorsaxofonist Charles Lloyd en vanaf dat moment ging de carrière van onze man pas goed van start.

JAZZ ONTPLOOIT

De jaren zestig waren voor de jazz rampzalig. De popmuziek was in opmars en overvleugelde de jazz volledig. Er was heel weinig werk voor de jazzmusici, maar uitgerekend Charles Lloyd zou in die periode uitgroeien tot een soort goeroe die met zijn oosters aandoende stijl vele zwevende zielen wist te bekoren. De groep maakte langdurige tournees, ook naar Europa en Keith Jarrett werd daardoor bij een groot publiek bekend. Ik

moet eerlijk zeggen dat ik de uitingen van het Charles Lloyd kwartet nooit zo erg heb zien zitten, maar het was in elk geval geen "kleren van de keizer" muziek. Keith Jarrett kreeg bij Lloyd wel de kans zich volledig te ontplooiën en hij kwam toen al tot verbluffende soms geheel vrije improvisaties. Jarrett zou tot 1969 bij Lloyd blijven, maar had inmiddels ook een eigen trio gevormd met bassist Charlie Haden en drummer Paul Motian dat tien jaar zou blijven bestaan. In deze setting kwam zijn spel veel beter uit de verf. Zijn stijlopvatting werd toen gekenmerkt door de afwisseling van heel subtiele passages met hevige erupties waaronder hij een bed van uiterst progressieve akkoorden legde. Na een kleine tournee door Europa waarbij Keith met plaatselijke ritmesecties moest werken, kwam in 1970 de definitieve doorbraak. Hij ging toen deel uitmaken van de groep van Miles Davis met wie hij de albums "Miles At The Fillmore" en "Live-Evil" opnam. Ook met Miles ging hij weer naar Europa en het was tijdens die tournee dat ik hem in Rotterdam zag en hoorde. Keith had inmiddels ook al platen onder eigen naam gemaakt nl. een soloplaat met gebruikmaking van een grote verscheidenheid aan instrumenten getiteld "Restoration Ruin" en een trioalbum met Charlie Haden en Paul Motian ("Somewhere Before").

JAZZ IMPROVISATIE

Na zijn vertrek bij Miles Davis kwam Jarrett begin jaren '70 in contact met Manfred Eicher, de eigenaar van het prille Duitse label ECM. Hun samenwerking zou voor beiden zeer succesvol blijken te zijn, want nu ging Keith zich vooral wijden aan volledig geïmproviseerde soloconcerten en opnamen. In Oslo werd "Facing You" opgenomen, maar het was "The Köln Concert" van 1975 dat Keith en ECM wereldberoemd zou maken. Keith reisde nu de hele wereld over en trok overal volle zalen.

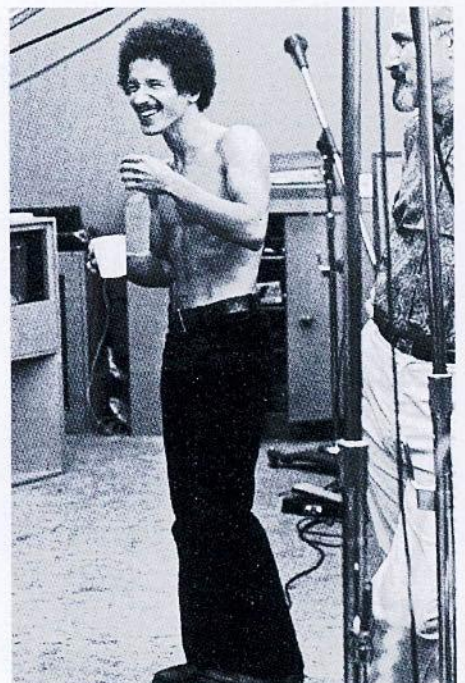
Toch werkte Keith in die tijd ook nog met twee kwartetten. Het ene bestond uit zijn trio uitgebreid met tenorist Dewey Redman (inderdaad de vader van Joshua!), het andere kende een Europese bezetting met o.a. Jan Garbarek op tenorsax. De beste opnamen zijn resp. "The Survivor's Suite" en "Belonging". Persoonlijk heb ik altijd de formatie met Jan Garbarek de meest geslaagde gevonden. Het is niet echt pure jazz maar wel prachtige muziek met name dankzij de fjordensound van de Noor Garbarek. Het jaar 1979 zou voor Keith vooral in emotioneel opzicht heel ingrijpend worden. Zijn huwelijk met Margot was al enige tijd onder spanning komen te staan want Keith was altijd onderweg en had maar weinig tijd voor zijn vrouw en twee zoontjes. Keith en Margot besloten uiteindelijk tot een scheiding, waarbij Margot afzag van het huis en de studio waar haar echtgenoot altijd studeerde. Keith kende al enige tijd een andere vrouw, Rose Anne Colavito, met wie hij verder zijn leven zou delen.

JAZZ INTEGRATIE

De jaren '80 zouden een nieuwe Keith Jarrett te zien en te horen geven. Hij was al enige tijd bezig met de puur klassieke muziek en hij besloot concerten te gaan geven. Ook zette hij van Bach "Das Wohltemperierte Klavier" en de "Goldberg Variaties" op de plaat. Deze initiatieven werden in de klassieke wereld niet al te enthousiast ontvangen en de kritieken waren vaak erg zuur. Dit had op de toch al supergevoelige Keith een beroerde uitwerking. Hij raakte in een depressie waar hij probeerde uit te komen door zich weken lang in zijn studio terug te trekken. Hij hield zich dan bezig met het opnemen van kleine stukjes muziek die hij op allerlei primitieve instrumenten speelde. In 1987 zouden die fragmenten onder de naam "Spirits" op de markt worden gebracht. Keith zou later in interviews zeggen dat die perio-

de in zijn studio een buitengewoon louterende werking op hem had gehad en dat hij zich als herboren voelde. Hij had zich als solopianist altijd verschrikkelijk alleen gevoeld en had nu een bijna fysieke behoefte aan contact met medemusici. Hij benaderde zijn oude vrienden drummer Jack DeJohnette en bassist Gary Peacock en stelde hun een project voor dat zowel conservatief als progressief was. Keith wilde nl. de Amerikaanse standards in een nieuw jasje gaan steken en begon met zijn maten Peacock en DeJohnette aan een reeks opnamen waarvoor alle superlatieven tekort schieten. Keith Jarrett speelt op al deze platen en CD's ronduit weergaloos. Zijn ideeënrijkdom is onbeperkt, zijn toucher als fluweel en zijn swing ongeëvenaard. We horen hier trouwens geen pianist met begeleiding, maar een perfecte drieënheid waarin een ieder volstrekt gelijkwaardig is. Keith heeft het zo erg naar zijn zin dat hij zijn muziek lardeert met extatische kreten die voor sommige luisteraars misschien storend zijn. De beste CD's uit deze reeks zijn "Standards Vol. 2" en "The Cure", terwijl ECM vorig jaar "Keith Jarrett At The Blue Note" uitbracht, een grote box met liefst zeven uur superbe muziek. Met deze uitgave bewijst de grootmeester van het klavier eens te meer dat hij in de huidige jazzwereld een unieke plaats inneemt.

Theo Carree

Aanbevolen CD's:

Charles Lloyd Quartet :	Dream Weaver Atlantic	AMCY 1010
Keith Jarrett Quartet :	The Survivor's Suite	ECM 1085
Keith Jarrett Quartet :	Belonging	ECM 1050
Keith Jarrett Solo :	Facing You	ECM 1017
Keith Jarrett Solo :	The Köln Concert	ECM 1064/5
Keith Jarrett Trio :	Standards Vol. 2	ECM 1289
Keith Jarrett Trio :	The Cure	ECM 1440

Standbeeld voor alle ex- dienstplichtigen

1. Voor de onthulling. Links burgemeester Deetman van Den Haag, naast hem staat secretaris Gmelich Meijling en uiterst rechts de beeldhouwer Tajiri.

2. Staatssecretaris Gmelich Meijling houdt zijn toespraak.

3. Onder het gehoor talloze oud-vakbondsbestuurders en ...

4. ... defensie-autoriteiten.

5. De kunstenaar Shinkichi Tajiri.

6. De plv Chef Defensiestaf, Igen A.P.P.M. van Baal, in gesprek met de beeldhouwer Tajiri.

7. De zojuist onthulde "Wachter".

8. De eerste en laatste voorzitter van de VVDM voor het standbeeld. Links Marnix van Dalen, rechts Loebas Oosterbeek.

Bijna twee eeuwen was de militaire dienstplicht vast verankerd in onze samenleving. Voor miljoenen Nederlandse jongens was de wapenrok zo iets als de eerste baardgroei of de eerste zoen; als je de juiste leeftijd had kwam je vanzelf aan de beurt, of je dat nu leuk vond of niet. Zoenen en het eerste dons zijn een ander verhaal, maar de dienstplicht, dat vond geen enkele jongen leuk. Althans dat werd altijd beweerd.

Met deze speelse woorden begon staatssecretaris drs. J.C. Gmelich Meijling, op 26 februari j.l. zijn toespraak bij de onthulling van een monument ter herinnering aan de dienstplicht.

De bewindsman sloeg vervolgens een wat serieuzere toon aan: Talloze generaties dienstplichtigen hebben een uiterst waardevolle en wezenlijke bijdrage geleverd aan de concretisering van het veiligheidsbeleid van ons land. Om een aantal redenen is daar vorig jaar daadwerkelijk een einde aan gekomen, zo stelde Gmelich Meijling. De belangrijkste overwegingen om de opkomstplicht af te schaffen waren de verminderde behoefte aan dienstplichtigen (door de verkleining van de

krijgsmacht) en de sterker wordende vraag naar grondig opgeleid en goed geoefend personeel in verband met de veranderde taakstelling (vredeoperaties).

Hij sprak zijn respect en dank uit voor de grote bijdrage die Nederlandse dienstplichtigen in de loop der tijden hadden geleverd waarbij zijn gedachten speciaal uitgingen naar hen die dienden tijdens de Tweede Wereldoorlog, in voormalig Nederlands Indië en in het kader van de vredesoperaties. Voor de staatssecretaris sprak het voor zich dat Defensie het initiatief van de twee dienstplichtigen-bonden, de AVNM en de VVDM, had toegejuicht om tot een blijvend aandenken aan de lange dienstplichtperiode te komen. Voor de bewindsman is het bronzen beeld *Wachter*, van de internationaal vermaarde kunstenaar Shinkichi Tajiri, meer dan een aandenken aan de achter ons liggende periode. Het beeld staat op wacht als symbool van de gewapende vrede ten tijde van de Koude Oorlog. Paraat, wachtend op de grote klap die gelukkig nooit is gekomen. Maar onze *wachter* staat er ook als symbool voor de periode die voor ons ligt. De dienstplicht is (...) niet afgeschaft maar opgeschort.

Deze wat ambtelijke term wil zeggen dat als de nood aan de man komt, Defensie weer dienstplichtigen zal oproepen. De *Wachter* symboliseert dus ook deze mogelijkheid. Bepakt en bezakt staat hij namens toekomstige dienstplichtigen klaar om daadwerkelijk voor het vaderland ingezet te worden. U begrijpt, dat dat niet bepaald een situatie is waar we naar uitzien. Daarom hoop ik dat hij heel oud mag worden, zo oud dat over een hele tijd de opvolgers van burgemeester Deetman, aan wie ik gaarne het beeld overdraag, zich af zullen vragen waarom dit beeld in vredesnaam hier staat. En dat ze dan niets anders kunnen bedenken dan zijn eerste symbolfunctie, een beeld als symbool van een periode waarin ons veiligheidsbeleid werd gedragen door talloze dienstplichtigen.

Nadat ook burgemeester Deetman van Den Haag nog een kort woord had gesproken onthulde Gmelich Meijling, ten overstaan van vele oud-vakbondsbestuurders en defensie-autoriteiten, dit opmerkelijke beeld. De *Wachter* staat in de middenberm van het Nassauplein te Den Haag.

Wim Hey.

Nou, Gea, na al die telefoontjes zien we elkaar eindelijk eens in levende lijve', zegt Barto's moeder op het station in Eindhoven iets te enthousiast. Zijn vader voegt er aan toe dat ze nieuwsgierig zijn geworden, 'na al die geweldige verhalen van onze Barto'.

Ja leuk, denkt Gea, maar als hij maar niet denkt dat zij gelijk alles uit de doeken zal doen. En dat 'onze Barto' zit haar ook niet lekker. Ze houdt niet van bezittelijke voornaamwoorden.

In de slaapzaal voor acht personen op de Generaal-majoor de Ruyter van Steveninck-kazerne te Oirschot ziet Gea dat er flink is schoongemaakt. Frisse jongens, denkt ze. Zou het echt zo zijn? 'Jullie zijn wel poetsers, zeg!'

'Dit is mijn bed en kast', zegt Barto, die niet op haar opmerking wenst in te gaan. Ze staat een beetje achteraf, laat Barto's vader en moeder, en het jongere broertje Francesco (die bij het zien van zoveel groen geweld bijna uit zijn dak gaat) voor gaan. Francesco breekt de spanning door van alles te vragen. Wat is dat en waarvoor gebruik je het?

'Waar is je geweer?'

'In de wapenkamer. Op de kazerne moeten we ons wapen inleveren.'

De teleurstelling op Francesco's gezicht is groot.

'Wil je mijn helm op?'

Bingo! Zijn moeder neemt een foto. Daarna een foto met zijn grote broer samen.

'Gea, wil jij van ons vier een foto maken?'

'Hier, met die achtergrond?' Haar vinger wijst naar de pornolat waar één van de jongens een foto uit de playboy expres heeft laten hangen.

'Laten we het straks maar doen, buiten.'

'Doe het toch maar', zegt Barto.

Ze drukt af op het moment dat Francesco zijn hoofd naar Barto opheft. Vader en moeder kijken zichtbaar opgelaten de lens in. En Barto? Die kijkt opzij, naar Rademaker die opmerkt dat die gepantserde blikken goed passen bij het logo van 13 Mechbrig, de rinoceros. Niemand vraagt of Gea ook op de foto wil.

'Wie is die jongen?', wil zijn moeder even later weten.

'Onze eigen Mr Bean!'

'Wie? En wat heeft de rinoceros met 13 mechbrig van doen?'

'Rinoceros! Dat is een neushoorn. Een log en goedig beest, maar maak hem niet kwaad, want dan heb je een sterke en slimme vijand. Voor 13 Mechbrig geldt hetzelfde.'

'Die stomme afkortingen van jullie!', roept Gea. 'Waar staat mechbrig voor?'

'Ja, ik ga dat niet steeds uitleggen hoor, moet je maar opletten.'

'Bang dat je het een keer niet weet?' Gea liet horen dat ze zich voor schut gezet voelde. Nou dat zou ze hem laten weten.

Ook zij kon zich als een rinoceros gedragen.

Naast Gea staat soldaat Veltman, een rustige jongen die heeft meegeluisterd.

'13 Mechbrig staat voor alles wat er hier op deze kazerne gebeurt. Mech staat voor gemechaniseerd, brig voor brigade. Hier gaat het vooral om de tanks, de Leopards en de pantser voertuigen. Maar ook de artillerie is hier gemechaniseerd, of beter, gemotoriseerd, namelijk de M109.'

'Zit jij ook bij Barto in de groep?', vraagt Barto's moeder.

'Niet in zijn groep, wel in zijn compagnie.'

'Oh, ja?'

Barto ziet aan het gezicht dat het zijn moeder niets zegt, maar nogmaals, heeft het zin om alles uit te leggen?

'Slaap je wel bij Barto op de kamer?' vraagt Gea?

'Soms', roept Rademaker, die ook heeft staan luisteren, 'als ze er zin in hebben.'

'Rot op, jij, Rademaker, houdt jij je eigen soort maar voor de gek.'

'Nu weet ik gelijk wie je bent', zegt Gea.

'Heeft ie over me zitten lullen?'

'Zo, echt wel! Maar daar heb ik nu geen zin in, om over jou te praten. Daar kom ik niet voor. Ik wil in een tank.'

'Hè, ja, Barto, dat wil ik ook', roept Barto's moeder die bij het opstaan de hak van haar schoen ontzet. 'Kijk nou!', roept ze vol zelfmedelijden.

'Uw hoge hak zit los, mevrouw, maar ook zonder hak lukt het om in een tank te komen, maakt u daar geen zorgen om.'

Barto's moeder's gezicht veranderd nu in woede.

'Mr. Bean, of wie u dan wel mag zijn, ik maak mij daar in het geheel geen zorgen om, dat zal wel lukken. Ik heb meer zorgen om uw geestesgesteldheid. Waarom komt u niet in actie?'

'Het lijkt hier wel de omgekeerde wereld', zegt Barto tegen zijn vader en broertje en verbaasd over zijn moeders aanval op Rademaker, 'wie zijn hier nu de watjes?'

'Wij en als je niet oppast, jij straks ook.'

'Oké, op dan maar naar wachtmeester Winter.'

Ze lopen, gedeeltelijk gehandicapt, bijna het hele terrein over, naar een plein dat op de tekening met nummer 24 wordt aangegeven. Als ze de eerste Leopards zien begint Francesco te rennen.

'Whauw!' is alles wat hij kan uitbrengen.

'Wachtmeester, dit zijn mijn ouders en mijn broertje, en dit is mijn vriendin, Gea. Mag ze even op de chauffeursplaats zitten?'

'Zo, Broersen, hoe heb je dat voor elkaar gekregen?'

'Wat bedoelt u, wachtmeester?' Barto begrijpt het direct maar doet alsof.

'Dát bedoel ik nou, Broersen.'

'Oh, bedoelt u dat, ja, wachtmeester, en ze is nog slim ook.'

'Nou, nou, nou. En wie moet ik nu feliciteren?'

'Als Gea d'r in mag, praten we nergens meer over, wachtmeester.'

'Kom dan maar op met de dame.'

Gea is verbaasd over haar succes. Ze dacht een grapje te maken toen ze het vroeg. Als ze achter het stuurwiel zit voelt ze zich een maanmeisje in een kleine ruimte vol handels en knopjes. Het komt allemaal benauwd op haar over. Zoiets zou niets voor haar zijn, denkt ze, maar weet dan al dat Barto niets liever wil dan tankchauffeur worden.

Als ze er uit is gekomen, wil ook Francesco even in de stuurcabine. Maar dat duurt Barto te lang. Dan moet hij maar BBT-er worden, roept hij, rusteloos, zonder te weten waarvoor. Zijn moeder zegt dat één kind

genoeg is. Gea vindt Francesco een leuke jongen. Ze gooit olie op het vuur door te zeggen dat hij later moet worden wat hij wil. Zijn moeder werpt haar de 'ben-jij- zo'n-type' blik toe.

'We moeten wat gaan eten', zegt Barto's vader.

'Dan moeten we naar de veldkeuken.'

'Nee, Barto, we hebben zelf broodjes en drinken meegenomen.'

'Oh, helemaal vergeten', zegt Gea overdreven. Wat een suffe bedoening, die familie. He, ja, laten we gaan picknicken bij Barto op de kazerne, weer eens iets anders.

'Geef niet, we delen', antwoordt vader Broersen.

Barto wil er niets van weten. Hij doet het voorstel om bij een van de stands wat te kopen voor Gea en hemzelf.

'Nou, dan wachten wij wel even hier bij deze helikopters.'

Als ze alleen zijn zegt Barto dat ze haar wel leuk vinden.

'Dat is dan meegenomen.'

'En jij?'

'Je vader is aardig, zo rustig. Maar je moeder?'

'Geef niet.'

'Barto?'

'Ja?'

'Ik wil ook met je op de foto?'

'Dat kan toch, maar het toestel is bij mamma.'

Als Gea een eigen toestel te voorschijn tovert, roept Barto naïef dat zijn moeder er straks een moet maken.

'Barto?'

'Poppie?'

'Nog even geen familie, goed?'

Ze bedoelt schoonmoeder, maar dat zou gemeen zijn geweest.

Maria

DE VERTRUTTING VAN DE OORLOG

Zojuist weer eens de reclamespotjes van de Nederlandse krijgsmacht mogen aanschouwen. De flitsende wereld die marine heet, en de landmacht waarin je blijkbaar zomaar allerlei dingen mag doen alleen maar om te kijken of je ze kunt. Onwillekeurig dacht ik terug aan de uitgave van het tijdschrift *WAR*, nu een jaar geleden. Uitgave was mogelijk gemaakt door financiële steun van een groot kledingbedrijf, maar dit had - althans naar zeggen van de redactie - geen invloed op de inhoud van het blad gehad. Die inhoud nu loog er niet om. Met name het katern met op de linkerpagina een reclamefolder voor een bepaald wapen - bijvoorbeeld een semi-automatisch snelvuurwapen of een landmijn - geflankeerd door allesbehalve frisse foto's van een door een dergelijk wapen getroffen, of beter: bewerkt, slachtoffer, trok de nodige aandacht.

In een praatprogramma werden enkele zogenaamde deskundigen naar hun mening gevraagd: een drietal fotojournalisten, een politicus van christen-democratischen huize alsmede een secretaris voor het leven van een landelijke vredesgroepering, eveneens op religieuze grondslag. Zoals zo vaak was er van discussie geen sprake, maar ontaardde het gesprek in een uitwisselen van en hardnekkig vasthouden aan reeds van te voren ingenomen standpunten. Twee van de drie fotojournalisten waren ingenomen met het blad. Volgens hen toonde *WAR* de ellende van oorlog en zou zo een steen bijdragen aan het beëindigen van oorlog. De derde journalist was het daar op zich wel mee eens, maar zei zijn foto's nooit te zullen verkopen aan een commercieel bedrijf, hergeen hem natuurlijk op de opmerking kwam te staan dat ook dagbladen geen liefdadigheidsinstellingen zijn.

Zowel de politicus als de secretaris echter vonden het blad niet kunnen. De politicus sprak moreel ten zeerste veront-

waardigd over lijkenspikkerij, het verdienen van geld over de rug van oorlogsslachtoffers, en de secretaris sprak over het eerder negatieve dan positieve effect dat dergelijke foto's op de actiebereidheid van mensen tegen oorlogvoering zou hebben.

Enkele opmerkingen zijn hier wel op zijn plaats. Ten eerste is het natuurlijk inderdaad niet kies om geld te verdienen aan de ellende van anderen, maar aan de andere kant is het ook niet kies om, bijvoorbeeld met het oog op staatskas en werkgelegenheid, wapenproductie en wapenhandel te ondersteunen - geld verdienen aan de toekomstige ellende van anderen - en dan moreel verontwaardigd te zijn als de effecten van die wapenhandel en -productie zichtbaar worden gemaakt. Als de politicus vindt dat dit geen taak is van een commercieel bedrijf - een zeer wel te billijken standpunt - dan zegt hij in feite dat dit een taak van de overheid is, omdat niet-commerciële instellingen een dergelijk blad alleen met overheidssubsidie zullen kunnen uitge-

ven. Je zou dan bijvoorbeeld kunnen denken aan een jaarlijkse uitgave van een fraai vormgegeven catalogus met daarin met behulp van grafieken, artikelen en fotomateriaal, de effecten die door Nederland verhandelde wapens in het daaraan voorafgaande jaar hebben gehad. Het lijkt me zeer onwaarschijnlijk dat de overheid een dergelijk product zal ondersteunen.

De secretaris zei dat hij in het vliegtuig *biernaartoe* het blad even had bekeken en al de mensen die hij erover had gesproken, hadden het eerder een afstotend, een doodslaand, dan een tot verhoogde anti-oorlogsactiviteit opwekkend blad gevonden. Behalve dat de anti-oorlogsactie in Nederland - de secretaris sprak over Joegoslavië - toch al niet erg groot genoemd kon worden, kun je je afvragen wat voor personen en hoeveel personen hij in dat korte tijdsbestek over *WAR* heeft kunnen aanspreken. Van een representatieve, wetenschappelijk enigszins verantwoorde steekproef kan in ieder geval geen sprake zijn geweest. Bovendien had iemand hem erop kunnen wijzen - als er tenminste op zijn minst één echte deskundige in het programma aanwezig was geweest, één persoon die informatie had kunnen geven waarop iets dat op een discussie leek had kunnen groeien - dat *WAR* zeker niet het eerste boek in zijn soort was. Zo is in de jaren twintig het door de antimilitarist Ernst Friedrich samengestelde fotoboek *Krieg dem Kriege* verschenen. Daarin stonden allesbehalve frisse foto's over de doden en gewonden van de voorafgaande, rampzalige Eerste

Wereldoorlog. Dat boek, dat tot in de jaren tachtig meerdere malen is herdrukt, heeft wel degelijk een rol gespeeld bij de populariteit van de vredesbeweging, of beter: van de anti-oorlogsstemming van de jaren twintig en het begin van de jaren dertig. Zo maakte in Nederland de Jongeren Vredesactie regelmatig gebruik van de in *Krieg dem Kriege* afgedrukte foto's om haar weerzin tegen oorlog kracht bij te zetten. Als die foto's afstotend zijn, dan zijn het goede foto's geweest. Ten eerste waren ze door Friedrich uitgezocht omdat ze afstotend waren en ten tweede is de hele oorlog van 1914-18 afstotend geweest.

Het is het aloude verhaal dat, uitgezonderd een enkeling als Goya, ook al in oude oorlogsschilderijen, en in de tegenwoordige tijd in het gros van de oorlogsfilms naar voren komt. De heroiek van oorlogvoering wordt uitvergroot, maar de ellende mag niet worden gezien. (Denk ook aan de uit naam van onze kleine kinderen steevast ingezonden brieven nadat een krant het weer eens heeft gewaagd een bloederige foto te op de voorpagina te plaatsen.) Films waarin de ellende wel wordt getoond, waarin dus een heel wat realistischer beeld van oorlog wordt geschetst, staan al snel als anti-oorlogsfilms te boek, of als *anti-de in die film behandelde oorlog*, daarmee nadrukkelijk de optie openhoudend dat andere oorlogen wél vooral heroïsch en/of menselijk waren. Het is echter zeer de vraag of er sinds de *levée en masse*, sinds het opheffen van het verschil tussen combattant en non-combattant, sinds er aan nationalisme en andere *ismes* wordt geappelleerd, sinds het voor militaire zaken inzetten van het industrieel complex, kortom sinds het einde van de 18e eeuw, nog wel van menselijke of heroïsche oorlogen gesproken kan worden. Van Austerlitz tot Tsjetsjenië heeft de verschrikking overheerst.

Als in oorlogsfilms al iemand wordt gedood - met name de hoofdrolspelers sneven zelden - en als dan het lijk wordt getoond, blijkt het veelal een volkomen intact lijk te zijn. Onthoofde of ontmande lijken, verbrande of in staat van ontbinding verkerende lijken, lijken met de darmen hangend uit de buik, lijken zon-

der armen of benen, lijken niet voor te komen. Het beeld van een eenzaam been, hangend hoog in een van de verbrande bomen van het bos van Mametz, dat soldaat W. Griffith zijn leven lang voor zich bleef zien, zul je in de meeste oorlogsfilms niet tegenkomen, evenmin als de eveneens uit de Eerste Wereldoorlog stammende foto van halfvergane, in staat van ontbinding verkerende lichamen in een loopgraaf, die, tot groot ongenoegen van zijn sergeant, de kleerkast van een vriend van mij sierde tijdens zijn diensttijd in de jaren zestig. Zij heten dan wel oorlogsfilms, maar het zijn geen films over oorlog. Gewonden hebben hooguit een kogel in de schouder of in het been. Mutella of spalkje er-

om en de actie kan worden voortgezet.

Dit beeld nu wordt ook in de ondanks alle stoere praat, door en door truttige high-tech padvinderijspotjes van de krijgsmacht naar voren gebracht. Is het gek dat soldaten na uitzending last krijgen van trauma's, neuroses, syndromen en stoornissen, als ze zich op grond van dat soort informatie voor landmacht, luchtmacht of marine hebben aangemeld?

Misschien zou eens verplicht moeten worden gesteld dat ze worden voorzien van de tekst *Oorlog brengt de gezondheid ernstige schade toe*.

Leo van Bergen
SVV

Het is veel werk, vrede
vredig houden
en versterken.

Daar zijn bloemen voor
muziek die van de toren
blaast maar ook
de watjes in de oren.

Van al het veel te vele
dat je omgeeft wil je
niet álles zien
niet álles horen.

We doen de kraan maar open
en er komt water uit!
We kunnen zomaar
winkels binnenlopen
en kilo's suiker kopen!

Vrede is: niet aldoor
hoeven hopen. De radio
vergeten. En als je iemand
ziet in uniform, toch
durven door te lopen.

Vrede is het als je begint
vrede gewoon te vinden
en niet meer iets
tussen oorlogen in.

Wij strooien
brood omhoog
als vogelvoer
en komen toe
aan zieleroe.

P.C. HOOFD-PRIJS VOOR POPULAIR

WAT ZIJ WILDE SCHILDEREN

Zij schildert wat zij niet kan eten
niet kan bezitten niet beschrijven.
Zij schildert wat niet stil blijft
zitten niet gelijk blijft niet
verandert. Zij schildert wat zij
niet kan kweken niet kan vangen
niet vergeten. Zij schildert
wat zij niet kan raden pakken
of begrijpen. Wat ze niet
omhelzen kan verwennen
of verwijten. Verwaarlozen,
laten verwilderen. Omhakken,
verscheuren. Verbranden.
Betreuren. Zij schildert
waar zij niet van slapen kan
wat ze zich niet herinnert,
niet in kleur. Wat zij niet zingen
kan niet juichen.
Het onomlijnde blijft
onomlijnbaar lokken.

Bij de verschijning van gedichtenbundels denk je in het algemeen niet direct aan hoge oplagen, snelle herdrukken of een groot lezerspubliek. Dat laatste bestaat echter wel degelijk voor Judith Herzberg (Amsterdam 1934) van wie altijd werk op de poezieplanken van de boekhandel te vinden is. En toen drie jaar geleden de verzamelbundel *Doen en laten* (een selectie van 1969 gedichten uit acht eerdere bundels) als goedkope Rainbowpocket verscheen, werden er binnen een half jaar meer dan 15.000 exemplaren van verkocht. Aan die grote publiekswaardering zal zeker haar bekend-

heid als schrijfster van vele toneel- en televisiestukken (o.a. *Leedvermaak*, *En/Of*, *Een goed hoofd*, *Rijgdraad*) hebben bijgedragen. Ook werd Herzbergs dichtwerk meermalen bekroond, met de Jan Campert-prijs, de Joost van de Vondel-prijs, in 1994 met de Constatijn Huygens-prijs en binnenkort zij de PC. Hoofd-prijs 1997 voor poezie ontvangen. Deze laatste prijs, waaraan een bedrag van F125.000 is verbonden, is een van de hoogste literaire onderscheidingen die Nederland kent; ze zal haar op 20 juni worden uitgereikt in het Letterkundig Museum in Den Haag.

De geliefdheid van Herzbergs poezie lijkt mij in belangrijke mate te maken hebben met de grote toegankelijkheid van veel van haar gedichten. Vanaf de eerste bundel *Zeepest* (1963) zijn het immers veelal in heel gewone woorden vervatte, herkenbare mededelingen, *boodschappen*, gevoelsuitdrukkingen en levensvragen die de lezer(es) krijgt voorgeschoteld, met een vaak verrassende wending tot slot.

Een paar korte voorbeelden uit de tweede, veel herdrukte, bundel *Beemdgras* (1968):

DICHTERES JUDITH HERZBERG

VRAAG

Hoe is dat zo geworden
Van altijd komen slapen
Tot nooit meer willen zien?

DE ZEE

De zee kun je horen
met je handen voor je oren,
in een kokkel,
in een mosterdpotje,
of aan zee.

HIJ DEED ZIJN BEST

Hij deed zijn best maar in acht jaar
niet veel geluk gehad met haar.
Thuis van zijn werk was zij of weg of boos
haar dood verbeterde hun huwelijk eindeloos.

Op het eerste gezicht zo eenvoudig van taal, structuur en inhoud, dat ze oppervlakkig lijken.

Volgens de dichteres zelf overigens geen probleem, want zei ze eens in een interview (NRC 27-10-1995): *Ik vind oppervlakkigheid echt interessant. Dat wil niemand geloven, maar het is wel zo. Ik kijk, ik merk dingen op, net als iederen eigenlijk.*

Precies, maar niet iedereen kan het zo raak opschrijven! Ook Herzberg zelf niet altijd, lijkt ze te willen zeggen met het, hier afgedrukte, titelgedicht uit haar laatst verschenen bundel

WAT ZIJ WILDE SCHILDEREN. In die bundel staan ook weer een aantal prachtige gedichten over vrede, een onderwerp dat Judith Herzberg-die afwisselend in Amsterdam en Tel Aviv

woont- na aan het hart ligt. Passend bij een oude Ego traditie, om in het mei-nummer poëtisch aandacht te schenken aan de 4 en 5 mei-herdenking, is er daarvan dan ook een hier afgedrukt.

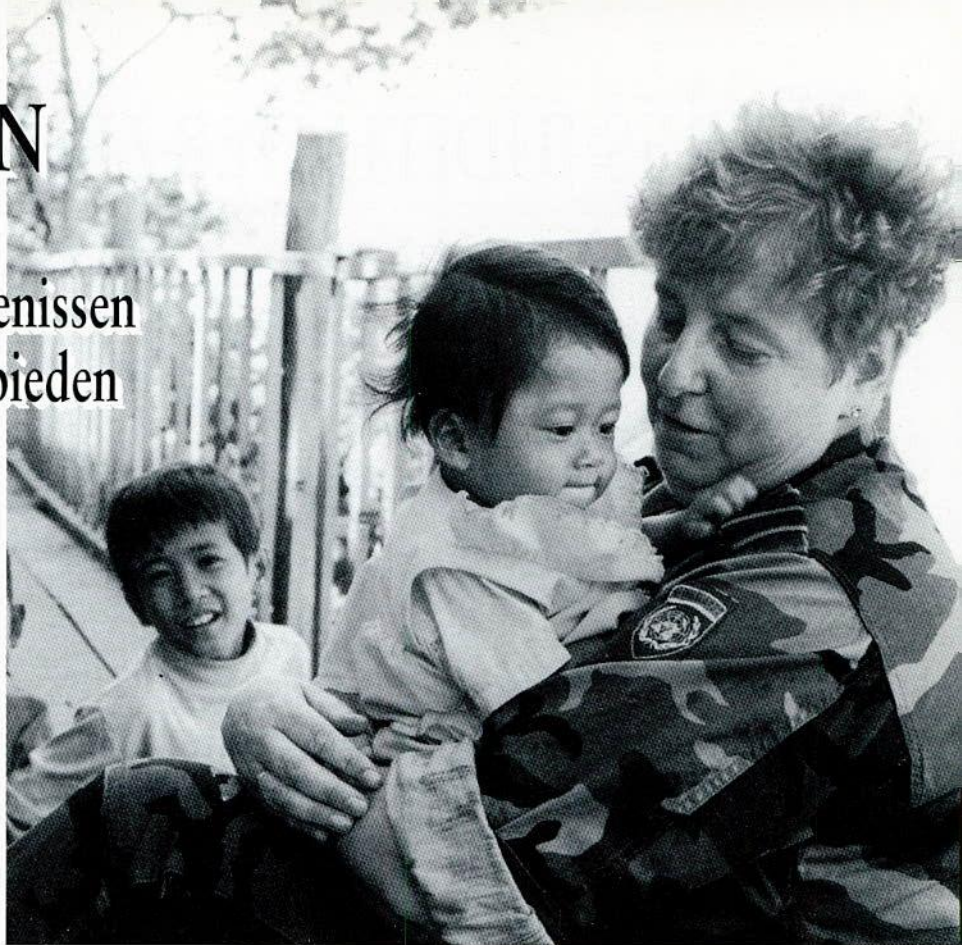
Judith Herzberg: *Wat zij wilde schilderen.* Uitgeverij de Harmonie, Amsterdam 1996. 63 blz. F24,90.

Frank Spoelstra

VERDER LEVEN

na ingrijpende gebeurtenissen bij werken in risico-gebieden

Op dertien maart jl. werd het boek **EEN HOOFD VOL HERINNERINGEN**, werken in risicogebieden, dat Danielle Pinedo en Frank Verkuil in opdracht van het Kontakt der Kontinenten en het Sinaicentrum schreven, gepresenteerd. In het boek verhalen van mensen die werkten in risicogebieden. Raadvrouw Klazien van Brandwijk-Wiltjer, een van de geïnterviewden, was een van de mensen die ter gelegenheid van de presentatie een inleiding hield.

Danielle Pinedo en Frank Verkuil

Een hoofd vol herinneringen

Werken in
risicogebieden

BABYLON
DE GEUS

Een hoofd vol herinneringen,
D. Pinedo, F. Verkuil.
Uitgeverij Babylon-de Geus,
blz. 143. Prijs f 27,50.

Klazien: Ik heb meegewerkt aan het boek omdat ten tijde van de interviews, zo'n anderhalf, twee jaar geleden, niet duidelijk was of mijn klachten voortkwamen uit psychische problemen (PTSS) of dat er een medische oorzaak was. In die tijd werd er door allerlei zogenaamde deskundigen gesuggereerd dat ik het etiket PTSS niet zou willen. Nu, twee jaar later is duidelijk dat er neurologisch iets niet in orde is. Bij de presentatie van het boek kreeg ik de gelegenheid daarover iets te vertellen.

■ Het begin

Mijn verhaal begint op 12 juni 1993. 's Ochtends vroeg landden we op Schiphol. In een hal werden we ontvangen door de admiraal. Daarna hup de bussen in en naar Doorn, waar de familie stond te wachten. Het zal rond half acht geweest zijn. De radio stond aan en verdwaasd luisterden we naar de reclameboodschappen. Mensen met een namaak dialect vertelden ons over het beste wasmiddel, het ideale maandverband en nog wat van die zaken. Een aantal van ons schoot in de lach en zeker tot Abcoude hebben we zitten grinniken om zulke absurditeiten. In Breukelen stond een welkomstboodschap op het viaduct en in Doorn was een mensenmassa om ons te begroeten. Thuis, heel en gezond. Een euforisch moment. Tordat ik, aan de rand van het exercitieterrain, afzijdig van familie en vrienden, een aantal mannen ontdekte. De een op kruiken. Een ander een arm in een stellage. De derde alleen maar bleek, lijkebleek. Ze waren voortijdig naar Nederland terug gegaan.

Gewond. Lichamelijk of psychisch. Mijn afhalers begrepen dat ik ze even goedendag moest zeggen, dat ik niet zomaar weg kon lopen en naar huis gaan. Nog heel even Cambodja, nog heel even werken. Een afspraak maken voor na het verlof. Daarna, geflankeerd door een neef, op zoek naar mijn crusader en andere bagage. Onderwijl aan een stuk door, in het Gronings, vragend en pratend. Genietend van zijn verhalen. Ik was er weer. In mijn wereld. In mijn eigen wereld. Ik was weer van mezelf. Een collega ontdekte mijn spullen en we konden gaan. Weg van de kazerne, maar vooral weg van al die mensen die een half jaar lang iets van me moesten. Op het Coornherthuis hadden familie en vrienden zich verzameld. Voor een paar uur verdween de Nederlandse kou en werd ik als het ware omhuld door een deken van liefde en vriendschap.

■ Naar huis

Daarna naar huis. In de intimiteit van de auto realiseerde ik me dat ik echt in Nederland was. Dat ik geen toestemming meer hoefde vragen. Dat we gewoon met z'n tweeën, Fred (mijn echtgenoot) en ik, onze weg konden gaan. Zonder mannen met grote wapens of een patrouille. Wij met z'n tweetjes in de auto plannen makend voor de week die voor ons lag. Thuis was het vreemd. Alles was nog net als voor mijn vertrek en toch was het anders. In mijn werkkamer lagen stapels post en

Fred had iedere dag een blaadje van de kalender opgehangen. Ik ben er vijf minuten binnen geweest en heb toen de deur achter me dicht getrokken. Dáár wilde ik voorlopig niet zijn.

De volgende dag regende het en de weken daarop ook. Ik had me ingesteld op een lange zonnige zomer met veel vrije dagen en fietsen door de polder.

Verder dan liggen op de bank onder een dekbed en zappend van het ene onzinprogramma naar het andere kwam ik niet.

Na een week of twee werd er een beroep op me gedaan en ging ik weer aan de slag. Ik was voortdurend verkouden, had constant oorpijn en koorts-uitslag. Verder waren er een paar periodes met ondertemperatuur. Toen dachten we nog dat de thermometer stuk was.

Ik voelde me niet fit, maar ach binnen het bataljon waren veel mensen met dat soort vage klachten er was dus geen reden tot ongerustheid.

Omdat ik mijn draai niet echt kon vinden maakte ik in augustus eens afspraak met mijn hoofd van dienst.

In Cambodja was hij degene aan wie ik 'alles' schreef en waarmee ik zo nu en

dan een half uur of langer belde om af te reageren.

We hadden de hele middag ingeruimd en hebben gezellig en uitvoerig zitten praten over de ontwikkelingen binnen onze dienst en de zaken die er op mij lagen te wachten. Natuurlijk spraken we ook over Cambodja. Over de complimenten die er op alle niveaus binnen de defensie-organisatie over mijn functioneren tijdens de uitzending klonken.

Halverwege dat gesprek realiseerde ik me dat er zeker alle ruimte was voor het verhalen van mijn ervaringen. In de raadslieden-vergadering zou tijd worden ingepland. Ik moest zelf aangeven wanneer ik dat wilde. Ruimte voor mijn beleving van die ervaringen ervoer ik niet.

Ik benoemde dat niet, vroeg er niet om. Ik constateerde het en vroeg de hoofd-raadsman of hij een land-macht psycholoog kende bij wie ik zou kunnen debrieven.

Tijdens ons gesprek werd geregeld dat ik op korte termijn bij de Afdeling Individuele Hulpverlening in Amersfoort terecht kon. En zo belandde ik bij de psycholoog.

■ Volgende stap

In mijn militaire marine omgeving werd verbaasd gereageerd.

Jij naar een psycholoog? Maar jij hebt toch geen psychische problemen? Belachelijk zeg!

Collega hulpverleners vonden het knap dat ik die stap had gezet, ik had immers veel meegemaakt en het moest erg zwaar geweest zijn, die periode in Cambodja.

Nog steeds verbaas ik me erover dat niemand ooit vroeg wat ik dan had meegeemaakt.

Maar misschien was m'n blik wel te afwijzend na de opmerking dat het toch knap was dat ik die stap naar de psycholoog had gezet.

Het irriteerde me dat hulpverleners die regelmatig cliënten doorverwijzen naar een ander echelon mijn stap etiketteerden als knap.

Familie en vrienden reageerden bezorgd en vroegen of ik toch ook niet eens een burgerarts wilde raadplegen. Dat zou toch samen kunnen gaan, want stel dat het medisch was?

Resoluut wees ik dat van de hand.

In de ziekenboeg hadden ze immers gezegd dat er niets met me aan de hand was. De fysieke uitputtingsslag van Cambodja had z'n hersteltijd nodig en de slechte zomer werkte daar bepaald niet aan mee.

Zelf diagnostiseerde ik mijn klachten als: *mogelijk psycho-somatisch*.

Voor mijn eerste bezoek aan het AIH was ik behoorlijk gespannen.

Wat moest ik verwachten?

Staand voor de deur heb ik nog even gedacht niet naar binnen te gaan, in Cambodja had ik het toch ook alleen gered, waarom zou ik dat nu niet kunnen? Een vriendelijk ontvangst met een pot thee deed wonderen. Al na korte tijd vond ik mezelf in tranen vertellend over de zaken die me dwars zaten.

In het halfjaar dat daarop volgde werkte de therapeut met mij de hele Cambodja-periode door en stonden we uitvoerig stil bij het terugvinden van mijn plek hier in Nederland.

Emotioneel werd ik weer sterker, vond mijn draai weer op de verschillende niveaus en maakte plannen.

Fysiek ging het steeds slechter. Verkoudheid, hoofdpijnen, koorts, keelpijn, oorpijn en noem maar op.

Het viel op als het een dag of twee niet aanwezig was.

Regelmatig verzuimde ik de dagen waarop er geen afspraken gepland stonden en bleef in bed.

Om het einde van de dag te kunnen

doorverwezen moest worden naar een psychiater antwoordde ze dat het zo erg nu ook weer niet was.

Ik besloot uit de medische lijn te stappen en diende een verzoek in om te mogen revalideren.

■ Revalideren

In februari '95 startte ik op het militair revalidatie centrum om fysiek weer wat conditie op te bouwen.

Ook ging ik weer in begeleiding bij het AIH, werd getest op PTSS en dat leek het niet te zijn.

Ik pakte weer wat taken binnen het korps op.

Ondertussen hoorden collega's, die in het militair hospitaal waren voor behandeling, van hun specialist (neuroloog en internist) dat LARIAM toch niet zo'n best middel was.

Het beschermde je wel tegen malaria, maar het had nogal wat bijwerkingen.

We waren inmiddels met zeven mensen die ziek waren en binnen het Korps Mariniers kende ik een grote groep die niet lekker in hun vel zaten.

Via de hoofdraadsman Wim Heij en de commandant van de Aan en Afvoer Troepen, de overste Siliacus, probeerden we in het Haagse aandacht voor onze zaak te krijgen.

Even leek dat te lukken, er werden toezeggingen voor onderzoek gedaan.

In januari '95 bleek dat een luchtballon te zijn.

De stafarts die de zaak op moest pakken raadde ons af op de Lariam te blijven zitten, dat was een goed uitgetest middel, dus daar kon het niet aan liggen.

PTSS was aannemelijker.

Oké, dan is het PTSS, maar dan moet je toch ook begeleid?

Op 31 maart, de groep was inmiddels uitgegroeid tot 27, werd er eindelijk een medisch en op ons nadrukkelijk verzoek een psychologisch onderzoek toegezegd.

Ik bespaar u het verhaal over weerstand en tegenwerking, maar de minister zelf moest er aan te pas komen om het onderzoek werkelijk van de grond te laten komen.

■ Secondaire victimisering

Toen begon wat je zou kunnen noemen de secundaire victimisering.

Militaire artsen, psychologen en psychiaters, zowel van binnen als buiten defensie, hulpverleners die ons niet kenden, gaven ongevraagd hun mening over het lopende onderzoek.

Medisch gesproken was er niets met ons aan de hand.

Nee het was allemaal psychisch. Dat hadden we zelf nog niet in de gaten, maar dat zou nog wel komen.

Trouwens de mensen die ziek waren, hadden altijd al wat te zeuren gehad.

Die wilden niet meer uitgezonden worden en waren uit op een riant uitkering.

Deskundigen van buiten defensie vonden dat iedere oorlog, ieder VN-missie recht had op z'n eigen trauma.

Het was om gek van te worden en menigmaal vroeg ik Wil Martens, mijn psycholoog, wanhopig of het dan toch niet PTSS zou kunnen zijn. Hij stimuleerde ons een PTSS-onderzoek te ondergaan om daarmee de twijfels daaromtrent, ook bij de groepsleden zelf, weg te nemen.

Mijn lichamelijke klachten verbeterden niet. In het revalidatie-centrum ontdekten we dat er zeven á acht weken opbouw was daarna een periode van on-

halen stopte ik met sporten en zwemmen. Ik probeerde mijn dag zo te plannen dat ik tussendoor even kon slapen.

In januari '94 toen de ziekenboeg vanwege het winterverlof was gesloten bezocht ik voor het eerst mijn burger huisarts.

De zovirax was op en naast alle 'gewone klachten' had mijn stem het begeven.

In het voorjaar van '94 werd de begeleiding vanuit het AIH afgebouwd.

■ Pas op de plaats

Het ging goed met me. Nou ja, fysiek niet, maar ach... nu ik Cambodja had doorgewerkt en m'n plek teruggevonden zou dat ook wel komen.

Nee dus.

De periodes van ondertemperatuur en koorts kwamen veelvuldiger.

Eind mei ging het niet meer. Toch maar weer naar de burger huisarts. Een ijzertekort en een te hoge bloedbezinking. Een virusje, wellicht.

De zomer van '94 bracht ik in de tuin door. Liggend op een stretcher onder een dekbed. Een marine-arts die ook in Cambodja was geweest suggereerde dat het langdurig gebruik van LARIAM mogelijk de oorzaak van mijn problemen was.

Ik kwam in contact met de kapitein Jan Mooij die ook in Cambodja was en dezelfde klachten leek te hebben. Zijn regimentscommandant de overste Siliacus verzocht ons te inventariseren hoeveel mensen er nog meer ziek waren. Hijzelf kende bij de MOVECON-ners, verschillende.

Omdat herstel uitbleef ging ik de medische molen in. Eerst het ziekenhuis bij ons in de stad, daarna naar het AMC.

Het was duidelijk dat ik ziek was, maar wat, ze tastten in het duister.

De internist in het AMC raadde me aan maar eens met een zus of de buurvrouw te gaan praten. *Je hebt immers heel wat meegemaakt in Cambodja*, ook zij vroeg niet wat het dan was dat ik had meegemaakt. Dat ik een dik half jaar bij het AIH in begeleiding was geweest negeerde ze voor het gemak.

En op de vraag van mijn echtgenoot of ze meende dat het psychisch was en ik

dertemperatuur, gevolgd door hoge koorts.

■ Terug naar af?

Nadien moest er bij alle therapieën weer bij nul worden begonnen.

Tijdens het defensie onderzoek suggereerde de internist dat mijn klachten mogelijk een neurologische oorzaak hadden.

Dat sloot aan bij de visie van de AIH-psycholoog en de neuro-psychologe op het revalidatiecentrum. Maar voordat ik, via de militaire lijn, doorverwezen kon worden moest het PTSS-onderzoek afgerond.

Ondertussen bleven de kombuisverhalen rondzingen die *lui hadden gewoon psychische problemen en stelden zich aan*.

Terugkijkend was dat voor mij de moeilijkste periode.

Als ik het wel heb werd ik toen ook geïnterviewd voor het boek dat vandaag gepresenteerd wordt.

Aarzelingen, twijfels... Zou ik mezelf dan zo slecht kennen?

Zou Wil z'n vak dan zo slecht verstaan? Zou ik zoveel weerstand hebben?

Cambodja was heftig geweest, de voorbereiding verre van prettig.

De terugkeer ingewikkeld, maar toch, wat zou er nog meer kunnen zitten. Wat zou ik dan nog verdringen.

Alles wat er over PTSS geschreven was en werd las ik. Ik schafte DSM-IV aan om te onderzoeken hoe PTSS gediagnosticeerd werd.

Las voor de zoveelste keer *De plicht tot hulp* van Mimi Mentink.

Wist zeker dat ik geen PTSS had en erger nog het mocht ook geen PTSS meer zijn! Ik werd zeker en zeker en bozer en bozer.

■ Een stap vooruit?

Een 'vreemde' psycholoog stelde na testen en gesprekken vast dat er bij mij geen sprake van PTSS was.

Ik kon dus naar de neuroloog. En zo kwam ik uiteindelijk in het Radboud, bij dr. Keijzer, terecht.

5 maart 1996 hoorde ik dat er *iets* in mijn hersenen niet klopte. Verder onderzoek zou uit moeten wijzen, wat precies. Het klinkt bizar, maar wat was ik blij. Er was dus echt iets. Het had nog wel geen naam, maar toch.

En... het was geen PTSS. Al die zogenaamde deskundigen hadden dan toch ongelijk.

Met de groep van 27 Jungle-zieken gin-

gen we door met de strijd voor erkenning en eisten een breed onderzoek onder alle Cambodja-gangers.

We zochten publiciteit. Benaderden de politiek. Er kwamen hoor-zittingen en zelfs een kamerdebat.

In eerste instantie kregen we *de hele wereld* over ons heen.

Nu is het onderzoek in vergaande voorbereiding.

Individueel krijgen de Jungle-zieken de gelegenheid tot goede medische begeleiding. Zo nodig buiten defensie.

Ook sociaal maatschappelijk worden de groepsleden nu begeleid.

Of door de maatschappelijke dienst defensie of door de Stichting Dienstverlening Veteranen.

Defensie voelt zich verantwoordelijk en aanvaardt dienstverband als er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan.

De Staatssecretaris heeft met de groep van 27 gesproken en de Directeur Generaal Personeel, **drs. W. J. M. Bunnik**, heeft actieve bemoeienis met de groep.

■ Wederom een pas op de plaats

In mijn situatie is inmiddels duidelijk dat een vreemde stof in het eiwit in het hersenvocht zorgt voor ontstekingen in de hersenen.

Een week of vier geleden is door de revalidatie-arts vastgesteld dat herstel niet mogelijk is. Men kent de stof niet en kan het dus niet bestrijden. Revalideren heeft dus geen zin meer en met de strijd om te genezen kan ik stoppen.

Ik moet leren omgaan met mijn beperkingen. Baten en lastenplaatjes maken voordat ik aan een activiteit begin.

Mijn ziekte bij PTSS onder brengen lukt niet. Of DSM-IV zou moeten worden aangepast.

Onderzoek in Frankrijk leert inmiddels dat het Hepatitis B-vaccin sec aantasting van het centrale zenuwstelsel kan veroorzaken.

Uit Amerika en Engeland komen berichten dat Permetrine neurologische aandoeningen teweeg kan brengen.

En uit Canada komen berichten dat Lariam mogelijk toch de boosdoener kan zijn.

Professor dr. J.W.M. van der Meer, van de Katholieke Universiteit van

Nijmegen, die eerder onderzoek deed naar de Chronische Vermoeidheidsziekte ME (Myalgische Encephalomyelitis) gaat het onderzoek naar het *Cambodja Klachten Complex* leiden. Hij legde uit dat STRESS, in welke vorm dan ook, ten tijde van het vaccineren tal van effecten kan hebben. En dat er los van alle andere zaken die er speelden (zoals lichamelijke en psychische belasting, stress, voeding, een ander klimaat, een andere cultuur en leven in een crisef- of oorlogsgebied), ten tijde van het vaccineren zeker sprake is geweest van een kleine chemische oorlogsvoering in ons lichaam.

■ Voorlopig slot

Mijn hoofd zit vol met herinneringen, herinneringen uit Cambodja.

Traumatiserend is echter de wijze waarop 'men' nadien met ons is omgegaan.

Vol met vooronderstellingen en vooroordelen, onwetendheid en onkunde, elkaar beconcurrerend, de medische problematiek niet serieus nemend.

Ik denk dat je als uitgezondene recht hebt op hulpverleners die de cliënt, patiënt, maar ook zichzelf en de andere zorgdisciplines serieus nemen en over de grenzen van hun eigen discipline of institutie en mogelijk blinde vlekken durven te kijken.

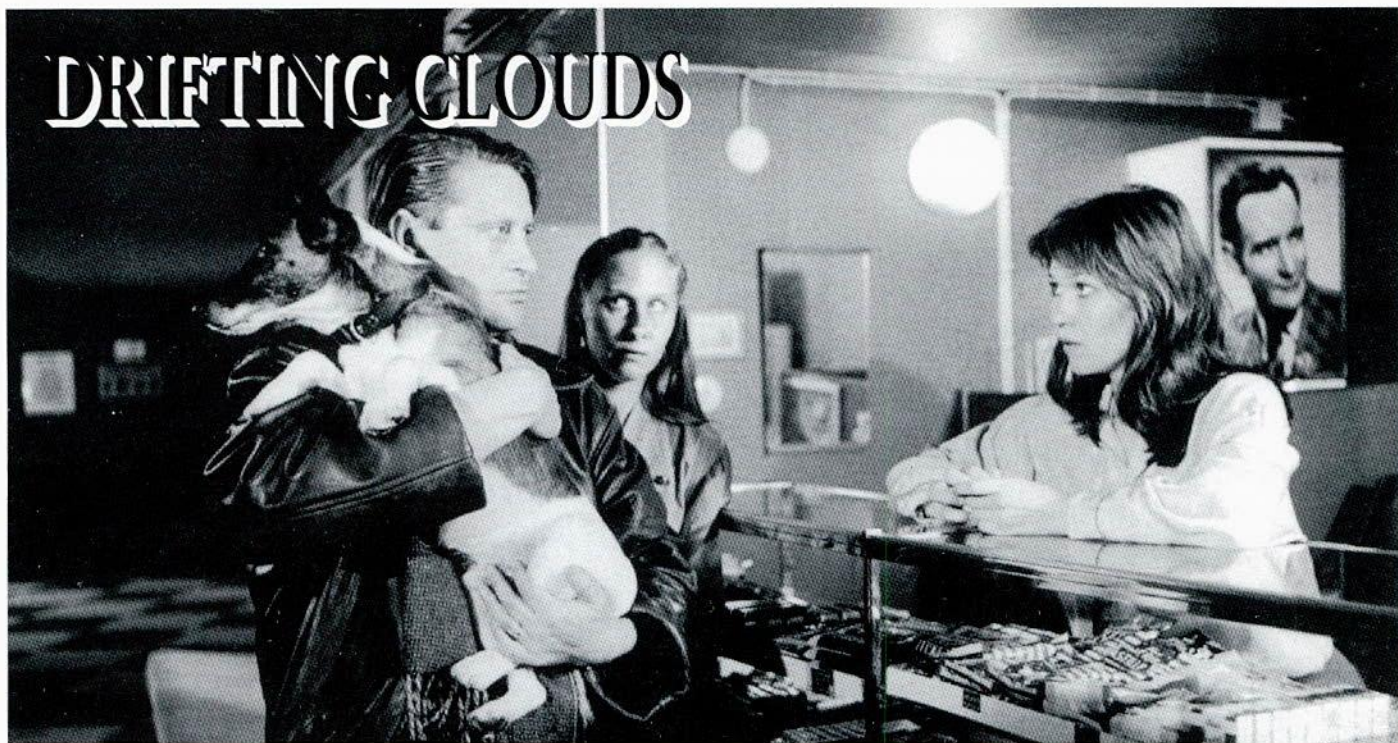
Misschien komen WIJ dan eerder tot: **VERDER LEVEN NA INGRIJPENDE GEBEURTENISSEN BIJ WERKEN IN RISICO GEBIEDEN.**

Ik ben blij dat het interview met mij in het boek staat. Want naast aandacht voor de medische problemen moet er aandacht zijn en blijven voor de emotionele belasting die er rond uitzendingen speelt.

Voor mij is duidelijk dat stress een nadrukkelijk aanwezige factor is bij werken in risico-gebieden!

Klazien van Brandwijk - Wiltjer

DRIFTING CLOUDS

Finland telt bij mijn weten slechts twee wereldberoemde filmregisseurs. De ene is Renny Harlin, die enkele jaren geleden naar Hollywood vertrok en daar snel naam maakte met inposante spektakelfilms als *Die Hard* en *Cliffhanger*. Toen hij ook nog met een van de meest gevraagde actrices, Geena Davis, in het huwelijk trad was zijn *American Dream* helemaal uitgekomen. Zijn collega Aki Kaurismaki is de tegenpool van Harlin. De meeste mensen weten niet hoe hij er uit ziet, hij maakt zeer kleinschalige tragi-komedies die bijna altijd in zijn geboorteland zijn gesitueerd, en hij bereikt daar een klein publiek mee.

Toch is Kaurismaki met zijn handjevol fans misschien wel gelukkiger dan Harlin met de miljoenen toeschouwers die op zijn films afkomen. Want Harlin maakt weinig persoonlijke producties waarbij de regisseur in feite inwisselbaar is, terwijl Kaurismaki zijn bewonderaars juist met een heel eigen stijl naar de bioscoop trekt. Deze maand gaat *Drifting Clouds* van Aki Kaurismaki in ons land rouleren. In grote lijnen doet de film, zeker de eerste helft, sterk denken aan Kaurismaki's vorige films waarin de underdog uiteindelijk vrijwel altijd het loodje legde. Ditmaal wijkt hij echter van dat vaste patroon af, want hij heeft een soort van happy ending aangedurfd. Doordat hij dat echter zeer gedoseerd en pas na een lange, deprimerende aanloop aan zijn publiek presenteert, is de schok toch niet al te groot...

Drifting Clouds (geschreven, geproduceerd, geregisseerd en gemonteerd door Kaurismaki) gaat over een zeer eigentijds probleem: werkloosheid. Ilona en Lauri lopen allebei tegen de veertig. Kinderen zijn er niet, en doordat ze ook albei een baan hebben, kunnen ze zich af en toe een aanschaf permitteren. Ilona is hoofd-kelner in een groot restaurant in Helsinki, Lauri zit op de tram. Als de film begint komt Lauri juist thuis met een kleuren-televisie die hij op afbe-

taling heeft gekocht. Dat blijkt echter een al te roekeloze daad te zijn geweest, want kort daarop hoort hij dat hij wordt ontslagen. En het stel is nog maar juist van die schrik bekomen als ook Ilona op straat komt te staan.

Hoewel ze allebei niet te beroerd zijn om aan te pakken, is het niet eenvoudig om een andere baan te vinden. Hun dagen staan al snel in het teken van steeds armoediger baantjes die toch nog allemaal uitlopen op even zovele mislukkingen. Hoe langer de situatie duurt, des te dramatischer worden de gebeurtenissen. De televisie wordt weggehaald, evenals de meubelen die nog niet waren afbetaald. Als Lauri en Ilona besluiten met hun laatste geld een gokje in het casino te wagen, hoeft je al niet eens te kijken om te weten dat ze ook daar zullen verliezen.

Maar juist dan loopt Ilona een van haar voormalige collega's tegen het lijf. Hij weet hoe goed ze in haar werk was, en adviseert haar om een eigen zaak op poten te zetten. Ilona is daar best voor de vinden, maar het grootste probleem vormt vanzelfsprekend het geld. Dan blijkt dat het tij heel soms ook wel eens kan keren in een menseleven, want als Ilona's vroegere bazin, die is uitgekocht uit het restaurant, hoort van de plannen van Ilona, is ze maar al te graag bereid

om haar geld in die nieuwe zaak te steken. De wolken drijven weer over, en voor Ilona en Lauri breekt de zon door...

Aki Kaurismaki, die dit jaar veertig wordt, vestigde zijn naam buiten zijn geboorteland Finland in 1988 met *Ariel*, een somber tijdsbeeld dat werd gevolgd door een voor Kaurismaki's doen hilarische productie over een popgroep, *Leningrad Cowboys Go America*. The Match Factory Girl, over de wraak van een fabrieksmeisje op haar lafhartige minnaar, was echter weer een 'echte' Kauriamaki: kalm, simpel en zwartgallig. *La Vie de Bohème* uit 1992 was een zwarte komedie, geïnspireerd op een betoand verhaal, en de ironische crimi *I Hired A Contract Killer* was in feite ook een soort zijstapje voor de regisseur. Maar de roadmovie *Take Care of Your Scarf* Tatjana was opnieuw een originele Kaurismaki.

In vrijwel al zijn films cast Kaurismaki dezelfde mensen, met als glansnummer Kati Outinen die bijna zijn handelsmerk is geworden. Ze was een aangrijpende Match Factory Girl, een onderkoelde Tatjana en ze is, in *Drifting Clouds*, een zeer vastberaden Ilona. Kaurismaki heeft moeite met de liefdeloosheid van de huidige wereld. Daarom voert hij in zijn films altijd emoties op, al verstopt hij die nog zo vakkundig onder zeer economisch geschreven scenario's, en laat hij zijn personages nooit huilen, lachen of elkaar zichtbaar beminnen. Juist daardoor zijn zijn films tot een minimum teruggebrachte juweeltjes voor een echte liefhebber. Hij zal er nooit de vele dollars mee verdienen die Renny Harlin in Hollywood op zijn giro-rekening bijgeschreven krijgt. Maar waarschijnlijk is hij veel gelukkiger met een paar goede recensie. En die krijgt Renny Harlin weer niet.

Leonore van Opzeeland

Film in 't kort

WHEN WE WERE KINGS

De Amerikaanse documentaire *When We Were Kings* won dit jaar de Oscar, en terecht. Documentaires worden steeds vaker als bioscoopfilm uitgebracht, en dikwijls lenen ze zich daar ook uitstekend voor. Wie zich de basketbalfilm *Hoop Dreams* nog kan herinneren, weet precies wat ik bedoel. *When We Were Kings* volgt twee Amerikaanse bokkers, Muhammed Ali (Cassius Clay toen hij nog geen moslim was) en George Foreman, die in 1974 naar Zaire afreisden om daar, op het continent van hun verre voorvaderen, een beslissend titelgevecht te leveren dat bekend zou worden als *The Rumble In The Jungle*. De media besteedden enorm veel aandacht aan het evenement. De krachtmeting werd uiteindelijk nog eens zes weken uitgesteld, maar Ali won na acht ronden, en maakte zijn reputatie, 'hij danst als een vlinder maar steekt als een bij', helemaal waar. Daarnaast komt hij uit de film naar voren als een sterke, zelfbewuste en vooral zeer geestige persoonlijkheid, die zich optrekt aan zijn sport, en die ook politiek een zeer duidelijk standpunt inneemt. Al met al een schitterende film, gelardeerd met boeiende ooggetuige-verslagen van mensen die er een kwart eeuw geleden zelf bij waren (o.a. Norman Mailer) en erg veel opzweepende muziek.

THE VAN

The Van is het derde deel van de z.g. Barrytown-trilogie van de Ierse schrijver/onderwijzer Roddy Doyle. De vorige twee, *The Commitments* en *The Snapper*, werden al verfilmd. *The Van* wordt door ingewijden beschouwd als de minst geslaagde van de drie verfilmingen, maar wie gecharmeerd is van de rauwe, volkse humor van Doyle, zal best genieten. Ditmaal gaat het, net als in *Drifting Clouds*, om werkloosheid. Centraal staan twee mannen die nog net

de middelbare leeftijd niet hebben bereikt. De een is al lang werkloos, en als de film begint krijgt ook de tweede zijn conge. Als ze op een dag via via een oude bus op de kop tikken en ombouwen tot patatkraam, lijken ze uit de zorgen, vooral met de wereldkampioenschappen voetbal in het verschiets. Maar het zakenleven eist veel van een vriendschap. En ook de respectievelijke vrouwen kijken heel verschillend tegen de dingen aan...*The Van* is een kleinschalige, typisch Engelse film met enigszins geharageerde karakters, maar subliem gespeeld en vooral uitstekend van sfeer.

LA SECONDA VOLTA

Wie altijd had gedacht dat de tijd alle wonden heelt, komt bij *La Seconda Volta* bedrogen uit. De film gaat over de nasleep van de terrorische aanslagen van de Rote Armee Fraktion uit de jaren zeventig. Alberto is een professor aan de universiteit van Turijn. Twaalf jaar geleden is er een aanslag op hem gepleegd. De kogel zit nog altijd in zijn hoofd, waardoor hij nooit de gelegenheid heeft gekregen om zich over die gebeurtenis heen te zetten. Als hij op een dag een jonge vrouw op straat ziet lopen, herkent hij in haar degene die hem indertijd heeft beschoten. Hij maakt kennis met haar. Ze zit een lange gevangenisstraf uit, maar mag onder strenge voorwaar-

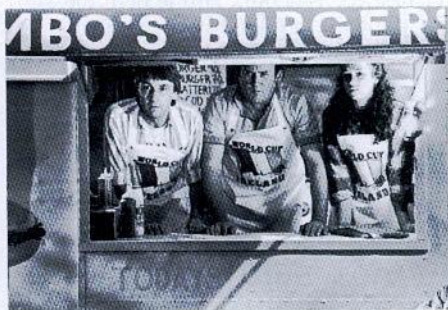
den wel overdag naar haar werk, zo komt hij te weten. Het lijkt tot een vriendschappelijke relatie te komen tussen de twee, want de vrouw herkent haar slachtoffer niet. Als hij zich echter bekend maakt en alsnog probeert een antwoord op zijn vele vragen te krijgen, merkt hij dat zij nog altijd achter haar politieke standpunt van destijds staat. Een sober en onopgesmukt, en daardoor zeer aangrijpend relaas.

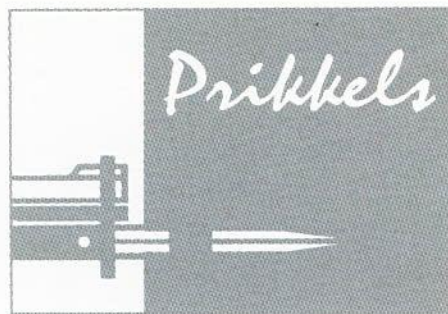
DIFFERENT FOR GIRLS

De Britse productie *Different for Girls* gaat als een van de eersten serieus in op het fenomeen transseksualiteit. De film begint met een afschuwelijke scene op een kostschool, waar een groep jongens een klasgenoot genadeloos pest met zijn homofiele gedrag. Slechts een van hen komt voor de wanhopige scholier op. Jaren later lopen de twee elkaar letterlijk weer tegen het lijf. De ridder van destijds is nu brommerkoerier. De knul die hij jaren geleden uit de moeilijkheden hielp herkent hij aanvankelijk echter niet, want die heeft zich laten 'ombouwen' en is een mooie vrouw geworden. Op een even vermakelijke als ontroerende manier worden vervolgens de toenaderingspogingen van het stel geschetst. Een aanrader!

LvO

Ten Onrechte

Leuk is het niet als je ten onrechte ergens van beschuldigd wordt. Overigens geeft het ook geen prettig gevoel als blijkt dat je - laten we aannemen te goeder trouw - iemand ten onrechte van enig kwaad hebt beticht.

Het verschijnsel van het ten onrechte beschuldigen is overigens niet van vandaag of gisteren. Al aan het begin van onze jaartelling zou iemand ten onrechte beschuldigd en aan het kruis genageld zijn. Een beschuldiging waarover nog steeds door een deel van het gelovig volk op de wereld gesproken wordt.

In bepaalde gevallen is het aantal gepresenteerde zondebokken groter dan het aantal daadwerkelijke oorzaken. Nederland zou schuldig zijn aan de Franse drugsproblematiek, asielzoekers, vluchtelingen en allochtonen aan de werkloosheid en de pers mede schuldig aan de recente golf van kindermoorden.

Het meest wordt een mens gekrenkt als hij of zij door een valse beschuldiging getroffen wordt. Die ervaring zullen velen al in hun kinderjaren hebben opgedaan op het moment waarop de meester, in zijn onmetelijke wijsheid, het verkeerde kind bestraft. Hoe oneindig veel erger moet de verbijsterende ervaring zijn ten onrechte veroordeeld te worden wegens moord en vervolgens levenslang te worden opgesloten of op termijn te worden geëxecuteerd. Zelfs de keuze tussen de kogel, ophangen, een injectie of gewoon onthoofden behoort veelal niet tot de voorrechten van de ter dood veroordeelde.

Onlangs werden in Engeland voor de zoveelste keer een aantal tot levenslang veroordeelden vrijgelaten. Na 18 jaar bleek justitie haar dwaling in te zien en werden de Bridgewater 3 (het waren er vier, maar een overleed tijdens gevangenschap), vrijgelaten, voorafgegaan door de Birmingham 6, de Guildford 4 en anderen, allen slachtoffers van justitiële dwalingen. Nu zal niet elk justitieel apparaat werken zoals dat in de West Midlands in Engeland, maar toch blijkt het wettig en overtuigend bewijs niet altijd zo wettig en overtuigend te zijn als wel gewenst is. Hoevelen zouden al de doodstraf ondergaan zijn, terwijl zij onschuldig waren? Hoevelen worden niet, ook na vrijlating, voor hun leven gebrandmerkt op grond van misdaden die zij niet begaan hebben? Als er een les getrokken kan worden uit het veroordelen van onschuldigen is het deze dat in elk geval de doodstraf te onherroepelijk is. Overigens de doodstraf als zodanig is in strijd met de mensenrechten en de waarde die een maatschappij over het algemeen aan het leven hecht. Moord is verboden en moord met voorbedachte rade is al helemaal een van de ernstigste misdrijven. Maar de doodstraf is óók moord met voorbedachte rade, een straf die niet meer te herroepen is, dus ook niet bij gebleken onschuldigheid. Maar wat wil je in een wereld, waarin nog steeds oorlog gevoerd wordt en het doden van de medemens soms levenslang oplevert en soms een lintje.

Leon Wecke

In het tv programma Zembla werd een overzicht gegeven van het aantal z.g. religieuzengroepen in ons land. In gesprekken met deelnemers werd een overeenkomst tussen de verschillende groepen duidelijk. Het zingen van gospelsongs en het eindeloos praten over God, Jezus en het hiernamaals is regel. Het lijken gelukkige kinderen, maar van het kijken eraan als buitenstaander, wordt je bepaald niet vrolijk. Ze beantwoorden vragen op een wijze als destijds de volgelingen van Mao, maar dan zonder het rode boekje.

De ontwikkeling op zich is natuurlijk wel bijzonder. Immers de kerken lopen leeg, vooral waar het gaat om jongeren, terwijl bijna elke zaal te klein is voor deze nieuwe stromingen.

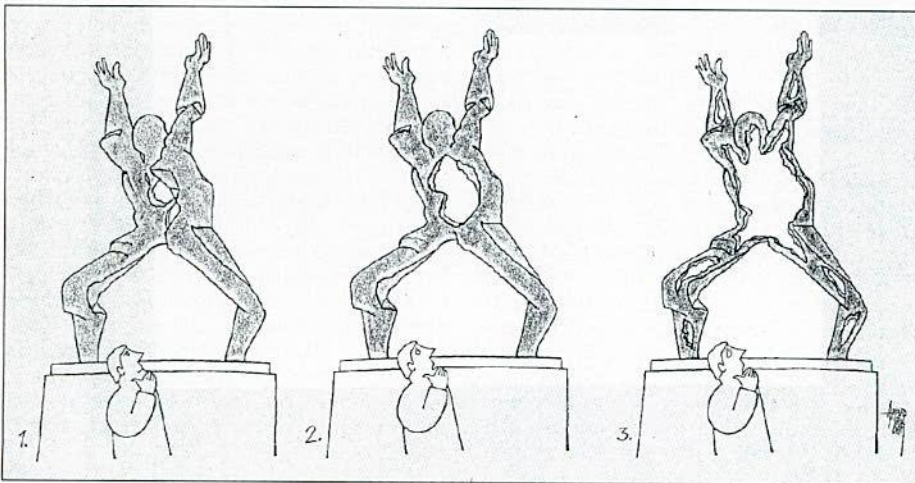
Indien het werkelijk zo is dat wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, staat de Evangelische Omroep in ontwikkeling nog wat te wachten. Deze omroep heeft een niet te verwaarlozen aandeel in dit fenomeen, dankzij een aantal TV dominees in vaste dienst. Een stelling van sommige ouders die hun kinderen zien opgaan in deze groepen is, dat ze het altijd minder slecht vinden dan verslaafd raken aan drugs.

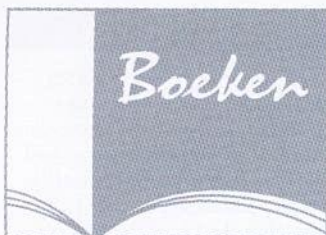
In gesprek met een dominee in ons dorp leg ik hem mijn verbazing voor over deze ontwikkeling. Ook zijn kerk loopt leeg en het aantal jongeren is op twee handen te tellen. Zijn visie is heel eenvoudig en duidelijk. Hij stelt dat je als dominee bezig kan zijn met het hiernamaals en het hiernuums. Het moge duidelijk zijn dat indien je alleen met het eerste bezig bent in relatie tot jongeren, met daaromheen wat toeters en bellen, succes van een grote opkomst verzekerd is zoals blijkt. Het bezig zijn met het hiernuums vergt aanzienlijk meer inzet en het lijkt jongeren steeds minder aan te spreken, aldus onze dorpsdominee.

Als een niet in een God gelovig mens, met een belangstelling voor dergelijke ontwikkelingen, word je dan toch aan het denken gezet. Bij nader inzien blijkt dan hoe dicht je bij die dorpsdominee staat als je van hem verneemt waar zijn dagtaak uit bestaat. Eigenlijk zou je hem dat succes gunnen, omdat hij bezig is met de praktijk van het dagelijkse leven met al zijn problemen.

Hoe eenvoudig is het dan om in een stadion tegen duizenden jongeren te roepen dat Jezus leeft. Wat is dan het werk van een TV dominee simpel om met een groep jongeren langdurig te praten over bijbelteksten. Bij deze wijze van verkondiging van het evangelie is dan ook geen enkele vorm van demagogie vreemd.

Cor Out

Een verslagen leven?

Ik was van Afrikaanse afkomst, maar niet uitsluitend. Mijn moeder was een Caribische vrouw en dit was wat ze zagen als ze naar mij keken: het Caribische volk was verslagen en vervolgens uitgeroeid, weggegooid als onkruid in een tuin; het Afrikaanse volk was verslagen maar had het overleefd. Als ze naar mij keken, zagen ze alleen het Caribische volk. Ze vergisten zich, maar dat vertelde ik hun niet.

Aan het woord is de Dominicaanse Xuela, vertellende ik-figuur in De autobiografie van mijn moeder van de Caribische schrijfster Jamaica Kincaid (geboren op Antigua, woont en

werkt sinds haar zeventiende in de V.S.). Xuela groeide op zonder haar eigen ouders, want toen haar moeder stierf in het kraambed, vertrouwde de vader

het kind toe aan de vrouw die de was voor hem deed. Haar leven verloopt in liefdeloosheid en terugblikkend analyseert Xuela meedogenloos de al even vreugdeloze levens van de "moeders" uit haar jeugd. Sprekend over Madame LaBatte bijvoorbeeld de enige met wie ze wel een vriendschapsband had, stelt ze te willen wat je nooit zult krijgen en er te laat achterkomen dat je het nooit zult krijgen is een leven overspoeld door droefenis. En over haar vader: Mijn vader kon niet liefhebben, maar hij geloofde dat hij het wel kon en dat moest volstaan, omdat misschien de halve wereld dat wel zo voelt. (....) Hij had lief, hij had lief; hij had zichzelf lief. Misschien is het eigen aan alle mensen? Hoewel bittere triestheid troef is in deze krachtige, schitterend geschreven roman, wentelt Xuela zich niet permanent in slachtofferschap: ze kiest, ze vecht, ze leeft. Vrouw van een verslagen volk? Vergis u niet.

Jamaica Kincaid: De autobiografie van mijn moeder. Vert. Kathleen Rutten. De Geus, Breda 1996. Geb. 192 blz. F32,90. F.S.

De Dolfijn

De Dolfijn is geschreven voor de dromer in ieder van ons (volgens de auteur).

Het is het verhaal van het leven van een dolfijn, die niet datgene doet dat van hem verwacht wordt. Deze dolfijn, Daniel Alexander, bespeelt graag de golven. Als een volleerde surfer, berijdt hij de moeilijkste golven. De kudde dolfijnen, waartoe hij behoort, vindt dat maar vreemd. Dolfijnen horen een groot deel van de dag op zoek te zijn naar voedsel, volgens hen.

Daniel heeft echter een stem gehoord, die hem uitnodigt zijn dromen te volgen, en zijn eigen weg te gaan. Die uitnodiging spreekt Daniel wel aan: er moet tenslotte meer zijn dan slapen en eten, denkt hij.

Hij verlaat de kudde (en dus de beschermde wereld) en gaat op zoek naar de volmaakte golf, om deze te berijden.

Daarmee gaat hij een eenzame weg. Maar, het lukt hem om zijn droom te verwezenlijken. En, wanneer hij weer terug is bij zijn kudde, inspireert hij met zijn avontuur de andere dolfijnen. Sergio Bambaren vindt dat mensen eigenlijk allemaal de stem van hun hart zouden moeten volgen. Het boekje zal dan ook wel bedoeld zijn, om mensen die voor een keuze staan, een riem onder het hart te steken. Een boekje om weg te geven aan mensen. Een boekje om misschien even zelf te lezen, wanneer je van dit soort boekjes houdt.

Sergio Bambaren: De Dolfijn. Uitgeverij Spectrum, 96 blz. f 17,50.

Lessen van de Pleiaden

In het maartnummer was er in deze rubriek aandacht voor de Lessen van de Pleiaden in Barbara Marciniak's boek: Brengers van de Dageraad. Inmiddels verscheen ook het vervolg **Onze levende bibliotheek: Aarde** van dezelfde auteur in samenwerking met Karen Marciniak en Tera Thomas. In drie introducties vertelt elk van hen iets over de bijzondere toestand van deze boeken en over hun werkwijze en inspiratiebronnen.

Dan volgen twaalf hoofdstukken met opnieuw de meest fascinerende visies van de Pleiadiers op onze planeet Aarde en de doel-

stellingen van haar bewoners. *Aarde werd miljarden jaren geleden voor een bepaald doel gesticht. Ze zou een intergalactische ruilbeurs voor informatie zijn, deel van een enorme bibliotheek waar gegevens van vele, vele melkwegen bewaard werden - een Levende Bibliotheek, om precies te zijn.*

De mens maakt deel uit van die bibliotheek en de Pleiadiers betreuren het zeer dat de onvoorstelbare mogelijkheden die in ons DNA zijn opgeslagen nog zo weinig tot ontwikkeling zijn gekomen. (Zo gebruiken we bijv. ook nauwelijks 10% van onze hersencapaciteit)

Het is onze bedoeling om jullie een groter beeld van je Pleiadisch-en sterren-erfdeel te geven en om jullie te inspireren om verantwoordelijker, moediger, roekelozer en vrolijker mensen te zijn.

Daarvoor halen de Pleiadiers vervolgens heel wat overhoop, waarbij ze voorspellende en provocerende uitspraken niet schuwen. Een kleine greep uit de onderwerpen die aan de orde komen. Graancirkel-symbolen, geluidstrillingen van dolfijnen en walvissen, archeologische vondsten en oeroude inscripties, "gouden" mummies en kristalschelds, bouwwerken en tijdafels van oude culturen, allemaal zaken waarvan we de diepere betekenissen nog maar pas beginnen te ontdekken. Het bestaan herkennen van poortgebieden op aarde als doorgangen voor energie, tijdreizen en andere dimensies. Je waarnemingsvermogen veranderen door klankcommunicatievormen als intoneren en boventoonzingen. De werkelijkheid (leren) waarnemen met niet alleen je logische verstand maar ook je gevoel. Sex ervaren als een spirituele verkenning. Andere functies zien van zon en maan. Andere waarden leren hechten aan sterven en dood. De opwaardering bevorderen van kinderen in een zich vernieuwende cultuur. Het is slechts een fractie van de vele boeiende zaken die dit boek ter overdenking biedt.

Barbara Marciniak: **Onze Levende Bibliotheek: Aarde**. Vert. Renee Bost. Uitgeverij Petiet, Tiel 1996. 232 blz. f. 35,- F.S.

Chinees orakel

Sinds het begin der tijden heeft de mensheid zich beziggehouden met orakelkunst. In vrijwel alle culturen waar ook ter wereld bevonden zich wel tempels, grotten of andere heilige plaatsen, waar hogepriesters of sjamanen met behulp van bepaalde rituelen en

speciale materialen de toekomst voorspelden of persoonlijke raad verschaften. Wie hoorde nooit van het klassieke "Orakel van Delphi" of van de 16e eeuwse "profetieën van Nostradamus"? Van oudsher stond ook de orakelkunst in China op een hoog peil aldus de inleiding bij de pas verschenen eerste Nederlandse vertaling van de Ling Ch'i Ching een klassiek Chinees orakel. De titel betekent "Klassiek werk

over geestelijk schaken" en verwijst naar de twaalf schijven die bij het orakel gebruikt worden en die overeenkomen met de stokken uit het Chinese

schaakspel en met onze damstenen. De samenstellers, het Amerikaans/Chinees echtpaar Ralph D. Sawyer en Mei-chun Lee Sawyer vertaalden het werk uit het Chinees en voorzagen het van commentaar. Het orakel is in China al eeuwen populair en de Sawyers hebben het na twintig jaar studie van de praktische toepassing in China, Taiwan, Korea en Japan voor westers gebruik toegankelijk gemaakt. Het boek bevat de 125 trigrafen die mogelijk zijn na het werpen van twaalf munten of schijfjes door degene die het orakel een vraag voorlegt. Bij elk trigraaf hoort een orakeltekst die een situatie of probleem omschrijft, de interne dynamiek ervan en een gedicht dat de subtielere betekenis verwoordt. Verder worden steeds vier klassieke commentaren weergegeven plus een eigentijds commentaar van de Sawyers.

Voor "kenners" zij opgemerkt dat de **Ling Ch'i Ching** geen aanvullende specialistische kennis vooronderstelt, zoals bij tarot. Door zijn grotere algemeenheid en tijdgebondenheid is het boek, naar mijn persoonlijke indruk, in deze tijd minder praktisch bruikbaar dan de I Tjing. Niettemin: als historisch kunstwerk een heel interessante en mooie uitgave! Ralph D. en Mei-chun Lee Sawyer: **Ling Ch'i Ching**. Ankh-Hermes, Deventer 1997. Geb. 312 blz. f.60,-. F.S.

De reis van de lege flessen

De Iraanse schrijver Kader Abdolah (1954) studeerde natuurkunde aan de universiteit van Teheran. Na zijn studie was hij directeur van een emballagebedrijf terwijl hij tevens literair actief was (publiceerde in Iran

twee verhalenbundels). Abdolah raakte betrokken bij het verzet tegen de dictatuur in zijn land en moest in 1985 als gevolg daarvan Iran ontvluchten. Op uitnodiging van de VN kwam hij in 1988 als politiek vluchteling naar Nederland. Zijn direct in het Nederlands geschreven debuut *De Adelaars* kreeg bijzonder goede kritieken en werd bekroond met het Gouden Ezelsoor 1994. Met zijn tweede verhalen-

bundel *De meisjes en de partizanen* was hij niet minder succesvol: voor dit boek ontving hij het Charlotte Köhler-stipendium. Het zou mij niet verbazen wanneer zijn onlangs verschenen roman *De reis van de lege flessen* zeker zo goed zal worden ontvangen. Kader Abdolah vertelt in deze roman op een sobere doch zeer indringende wijze hoe Bolfazl, een politieke vluchteling uit Iran, met vrouw en kind een nieuw bestaan in Nederland probeert op te bouwen. Het gaat evenwel niet alleen om de positie van de politieke vluchteling maar ook om andere vormen van ballingschap. Zijn homosexuele buurman René is ook iemand die door de maatschappij wordt uitgekotst en net als hijzelf werkloos. Voor het feit dat Bolfazl geen werk heeft schaamt hij zich diep: *Ik had het gevoel een zieke soldaat te zijn, dacht dat alle Nederlandse mannen naar het front vertrokken waren en ik verlaten achtergebleven was.*

Op zeer vernuftige wijze verflecht Abdolah beelden uit het dagelijks leven van Bolfazl in Nederland met verhalen en gebeurtenissen uit zijn Iraanse verleden. Een paar lege flessen die hij langs de rivier ziet liggen doen hem denken aan de lege flessen die zijn grootvader verzamelde. Flessen die allemaal een deel van de familiegeschiedenis in zich dragen. Wanneer zijn grootvader is overleden gooit zijn grootmoeder de flessen in de rivier, ze gaan op reis en voeren de verhalen met zich mee.

Kader Abdolah is er op een imponerende wijze in geslaagd, zonder een woord te veel, een indringend portret te schetsen van een man in ballingschap in Nederland. In één woord: Geweldig!
Kader Abdolah: *De reis van de lege flessen*. De Geus, Breda. 1997. 156 blz. f 29,90. (WH).

Geheim India

De belangstelling voor de boeken van de in 1981 overleden Paul Brunton blijft bestaan, schrijft de uitgever in de vierde uitgave van het boek *Geheim India*, dat een vertaling is van het engelse 'A search in secret India'. De uitgever had ook mogen schrijven dat de belangstelling toeneemt. Er is behoefte aan zingeving. Er wordt naarstig gezocht naar antwoorden op levensvragen en menigeen gaat in andere culturen te rade bij andere zingevingssels. Het hindoeïsme bijvoorbeeld. Paul Brunton schrijft er over, op een manier die fris is en oorspronkelijk. Want nog maar weinig mensen gingen in de jaren dertig naar India om er kennis te nemen van de religieuze tradities. Het boek gaat vooral over ontmoetingen met bijzondere mensen, jogi's. Mensen die niet met hun kennis te koop lopen. De kennis waar het naar hun mening om gaat, hoeft niet te worden verkondigd, zeggen ze, een ieder die er klaar voor is gaat er uit zichzelf naar op zoek en vindt het ook, hoewel de weg lang (meerdere levens) en eenzaam is.

Brunton is al een zoekende, zeggen zijn gastheren, en menig jogi beweert dat zijn bezoek al werd verwacht. Dat brengt jogi er toe extra en bijzondere aandacht aan hem te besteden waardoor een deel van de kennis toch wordt overgedragen. Een boek vol vreemde maar mooie verhalen. Het is in het begin van de dertiger jaren geschreven, dus Brunton heeft het hectische leven van het huidige India niet gekend. Voor het boek is dat een pre, geen gezeur over moeilijke toestanden, en lekker veel romantiek. Wie in het spoor van Brunton wil reizen, moet wel rekening houden met veranderde omstandigheden.

Paul Brunton: *Geheim India*. Ankh-Hermes, Deventer, 1996. 360 blz. F. 15,- (JMvL)

Storm over de kaukasus.

Hoe ontstaan oorlogen? De vraag is vol verwachting maar de antwoorden zijn vaak verbluffend banaal. De wereldpolitiek is door de geschiedenis heen een aaneenschakeling van intimidatie, afpersing en chantage. En wie met die middelen zijn

doel niet weet te bereiken, gaat over tot de simpele liquidatie van zijn slachtoffer. Dat doel is niet meer en niet minder dan land, geld en macht.

Charles van der Leeuw is met deze uitspraak op bladzijde 82 niet meer mis te verstaan, de *Storm over de Kaukasus* is een aaneenschakeling van geweld tussen rivaliserende groepen van mensen in de landen Azerbeidzjan, Nogorno-Karabach, Nachitsjevan, Armenië, Georgië en Abchazië. Het boek behandelt de landen in bovengenoemde volgorde en confronteert de lezer met een veelvoud van namen van personen en partijen die elkaar naar het leven staan. Van der Leeuw deinst er zelfs niet voor terug om tweeduizend jaar geschiedenis de revue te laten passeren, een onderneming die voor menig lezer niet van belang is. Wel wordt er mee duidelijk gemaakt dat de Kaukasus geen gebied is dat op zichzelf staat. Het is rijk aan grondstoffen en ligt gunstig, als het ware in het centrum van de wereld, tussen de Kaspische en de Zwarte Zee. Het is daardoor gewild grondgebied. Zo geweld dat alle strijd die er om gevoerd wordt met zich mee heeft gebracht dat de landen in armoede en verval zijn geraakt. Van der Leeuw beschrijft dat alles met ironie en verzuchting. Geen plezierig boek dus, wel interessant voor wie er meer over wil weten.

Charles van der Leeuw: *Storm over de Kaukasus*. Babylon-De Geus, Amsterdam 1997. 269 blz. F. 39,90. (JMvL)

Stijntje is overspannen

Wanneer ben je overspannen? Wat is het en wie worden er overspannen? Op al deze vragen wordt kort en helder antwoord gegeven in het boekje *Stijntje is Overspannen*. De boodschap is duidelijk: Het kan zelfs Stijntje overkomen en we moeten er niet al te moeilijk over doen. Waarom wordt hier gebruik gemaakt van Stijntje? Het is nog zo gek niet om het langs deze weg te verduidelijken. In overspannen toestand is er behoefte aan eenvoud. Even geen moeilijke dingen. Even terug naar de leefwereld van het kind. Naar spelen en naar onantwoordelijkheid. Stijntje is het gewend om zich eenvoudig uit te drukken. De eenvoud waarmee ze wordt uitgebeeld, de enkele

lijnen, is ook de weergave van wat essentieel is. Dit weerspiegelt ook het onderwerp overspannenheid. In al zijn simpelheid is overspannenheid een ruzie tussen het lichaam en het verstand. Het verstand zegt 'ga door', het lichaam zegt 'stop eens even'. Lichaam en verstand kunnen lang ruziën. Een beetje omdat het verstand de feiten niet accepteert, de klachten top-10. Een aardig boekje met alle feiten op een rijtje, simpel en gedegen. Voor wie het meemaakt en voor hulpverleners.
Stijntje is overspannen, Een gids voor (bijna) overspannen mensen. Rentsje de Gruyter en Dick Bruna. Het Spectrum, 1996. f 19,90. (JMvL).

80 Gedachten, versjes en verhalen

In 1996 werd Toon Hermans 80.

Uit ongepubliceerd materiaal stelde Wim Hazeu (zijn uitgever) een boekje samen. Ongeveer 20 jaar geleden kwam het eerste bundeltje van Toon uit: *Liggen in het gras*. Sindsdien verschenen er meer dan 20 andere boekjes. Bijna iedereen heeft wel eens iets uit zo'n bundeltje gehoord. Je hoort citaten bij huwelijken en begrafenissen. Toon schrijft voor veel mensen erg herkenbaar. Het is geen diepgravende poëzie. Dat maakt wat Toon schrijft makkelijk toegankelijk. Soms wat te makkelijk. Maar voor wie ervan houdt:

Zoektocht

Ik heb gezocht, gevonden en verloren en weer opnieuw gezocht totdat ik het weer vond een mens wordt zoveel meer dan eens geboren en voor wie zoekt is op 'n dag de cirkel rond
Toon Hermans: *80 Gedachten, versjes en verhalen*. Uitgeverij Fontein.

Immy Beyer
Wim Hey
Joost van Langen
Joan Merens
Frank Spoelstra

*Graag kijk ik naar een voetbalwedstrijd.
Jij ook?*

*Bij momenten staat een wedstrijd me tegen.
Als ze aan elkaar trekken en duwen,
elkaar uit balans halen,
op voeten en hielen gaan staan,
elkaar "stiekem" slaan of beschadigen.
Heb jij dat ook?*

*Ik ben verbaasd:
het lijkt of alles mag wat niet in regels staat,
of wat niet door de scheidsrechter wordt gezien.
Jij ook?*

*Ik ben verbaasd:
als het uit de hand loopt heeft de scheidsrechter het gedaan;
en vinden spelers, commentatoren en besturen dat er nieuwe
regels moeten komen.
Jij ook?*

*Ik vraag me af:
kan er nog lekker gevoetbald worden als we zo de tegenpartij
te lijf gaan?*

*Ik vraag me af:
kan er nog lekker gespeeld worden als mensen van die andere
partij alleen tegenstanders zijn en niet op de eerste plaats me-
de-spelers?*

*Ik vraag me af:
als spel tot oorlog verklaard wordt,
als regels en scheidsrechters het belangrijkste worden,
of er dan nog gespeeld kan worden?*

Wat vraag jij je af?

Steven

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
	L.J.H. (Lex) Beekers			038-4212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-2627909/2627913	* 06 - 549 - 7913	073-6445711
Schaarsbergen	J. (Jacques) van den Blink	026-3532781/2774	* 06 - 564 - 2774	0575-530937
	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer			via bureau HkRM
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0299-403525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	0521-348750	* 06 - 532 - 2643	0522-262273
Curaçao	M. J. (Marias) van Dorp	00-5999637136		00-5999658948
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	0223-656820	* 06 - 209 - 56820	072-5641080
Den Helder	R. P. (Rob) Geene	0223-652089	* 06 - 209 - 52089	0223-644487
Utrecht (Kmar)	J.J. (Jaap) Geuze	033-4607702+055-3573741	* 06 - 557 - 5234	030-2343235
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	0592-358573	* 06 - 541 - 8573	0516-313579
Driehuys-				
Den Helder	C. (Carine) van Hinte	0255-561222	* 06 - 219 - 282	0172-213248
Doorn	A.H.T. (Ad) Hornis	0343-471210	* 06 - 202 - 764	030-2937808
	J.M. (Joost) van Langen			0317-410205
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	004942817510, tst. 2285/2286	* 06 - 594 - 2285	00-49476173578
Ermelo	B.M. (Beernoud) Moojen	0341-477809/810	* 06 - 533-7810	035-6234907
Rheindahlen	J.G.J. (Jan) Nauts	00-492161551884		00-49-24345995
	V.J.B.M. (Vincent) Peeters			030-2369593
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-4607051/4607698	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
	P. (Peter) Samwel			043-4073044
Volkel/De Peel	G. (Gerard) Snels	0493-598872	* 06 - 509 - 8872	024-3229069
Ede	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijnngaard	0318-681695	* 06 - 678 - 1695	0318-591675
Seedorf	J.W.F. (Jan) Sulman	00-4942817510, tst 2285	* 06 - 594 - 2285	00-4942818445
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-2346826	* 06 - 519 - 6826	0511-472385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	033-4952099
Hoofdkrijgsmacht- raadsman	J. P. (Joost) de Vries	030-6914436		026-3519188
Plv. Hoofdkrijgsmacht- raadsman	J.J. (Joan) Merens	030-6914436		026-3629745
Coornherthuis (raadsman)	J. (Jan) den Boer	030-6914060		0321-318934
(raadsvrouw)	K. (Karen) Joachim	030-6914060		020-4904824
(raadsvrouw)	I.P. (Irma) Ouwehand-Jacobs	030-6914060 of 6920906		033-4557722
(raadsvrouw)	J. P. (Joke) van Straaten	030-6914060		010-4362192

